

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการพัฒนาบทเรียนวิชาภาษาอังกฤษโครงการเพื่อส่งเสริมความรู้ทางวัฒนธรรม ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นพื้นฐานในการวิจัยดังนี้

1. ภาษาอังกฤษโครงการ
 - 1.1 ความหมายของ “ภาษาอังกฤษโครงการ”
 - 1.2 ลักษณะของภาษาอังกฤษโครงการ
 - 1.3 ขั้นตอนการจัดทำโครงการ
 - 1.4 แนวคิดในการจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษโครงการ
 - 1.4.1 การยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง
 - 1.4.2 การเรียนแบบร่วมมือ
 - 1.4.3 การเรียนรู้ด้วยวิธีการแก้ปัญหา
 - 1.4.4 การสอนภาษาเพื่อการสื่อสาร
2. วัฒนธรรมกับการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ
 - 2.1 ความหมายของ “วัฒนธรรม”
 - 2.2 ประเภทของวัฒนธรรม
 - 2.3 ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมและภาษา
 - 2.4 บทบาทของวัฒนธรรมในการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ
 - 2.5 หัวข้อวัฒนธรรมที่ควรนำมาสอนกับทักษะทางภาษา
 - 2.6 การผสมผสานความรู้ทางวัฒนธรรมกับการสอนทักษะทางภาษา
 - 2.7 การวัดและประเมินผลความรู้ทางวัฒนธรรม
3. ทักษะทางภาษา
 - 3.1 การสอนทักษะฟัง-พูด
 - 3.2 การสอนทักษะอ่าน
 - 3.3 การสอนทักษะเขียน

1. เอกสารเกี่ยวกับภาษาอังกฤษโครงการ

การเรียนการสอนภาษาอังกฤษในปัจจุบันยังจำกัดอยู่แค่ภายในห้องเรียน ถึงแม้ว่าเนื้อหาที่ผู้เรียนได้รับนั้นจะมีประโยชน์แต่ผู้เรียนแต่ก็ยังขาดการฝึกฝนปฏิบัติที่เพียงพอ จึงทำให้เกิดช่องว่างระหว่างความรู้ในตัวภาษาที่ผู้เรียนได้รับและความต้องการของผู้เรียน ดังนั้นแนวคิดทางด้านการเรียนการสอนภาษาในปัจจุบัน ซึ่งเป็นไปตามทฤษฎีมนุษยนิยม ที่เน้นความสำคัญของผู้เรียนเป็นหลัก ทั้งทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และการพัฒนาตนเองของแต่ละบุคคล ทำให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมมากขึ้น ซึ่งจากแนวคิดนี้เองทำให้เป็นที่มาของการนำโครงการมาใช้ในการเรียนการสอน (Fried-Booth, 1988, pp. 5)

ภาษาอังกฤษโครงการ หรือ English Project Work เป็นวิชาเลือกเสรีที่ได้รับการบรรจุขึ้นใหม่ในหลักสูตรภาษาอังกฤษพุทธศักราช 2539 ซึ่งจัดเป็นวิชาภาษาอังกฤษแบบเข้มข้น (English for English Concentration) อยู่ในกลุ่มพัฒนาความสามารถทางภาษา (English Language Improvement) เป็นวิชาที่จบเปิดเสรีในแต่ละรายวิชาไม่ต้องเรียนต่อเนื่อง เน้นให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถในการใช้ภาษา ตามความต้องการ ตามความถนัด และความสนใจของผู้เรียน ลักษณะการเรียนจะเน้นกิจกรรมต่าง ๆ ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริง เพื่อส่งเสริมให้เกิดความชำนาญ ฝึกให้คิดอย่างสร้างสรรค์ รู้จักวิเคราะห์วิจารณ์จากบริบทภาษาที่หลากหลาย มีเทคนิคต่าง ๆ ที่ช่วยพัฒนาความสามารถในการรับสารด้วยการฟังและอ่าน และการส่งสารด้วยการพูดและเขียน ให้มีประสิทธิภาพ (กรมวิชาการ, 2540, หน้า 26)

1.1 ความหมายของภาษาอังกฤษโครงการ

จากการศึกษาความหมายของโครงการ พบว่ามีผู้ให้คำจำกัดความของโครงการไว้คล้ายคลึงกัน ดังเช่น Katz (1999, p. 1) กล่าวถึงความหมายของโครงการว่าเป็นการสำรวจในหัวข้อใดหัวข้อหนึ่งอย่างกว้างขวางและลึกซึ้ง โดยที่หัวข้อนั้นเป็นหัวข้อที่ผู้เรียนมีความสนใจและอยากรู้ หรืออาจกล่าวได้ว่าโครงการเป็นวิธีการที่จะทำให้ผู้เรียนทำการค้นคว้าวิจัยในเหตุการณ์ที่ตนเองสนใจเกี่ยวกับสิ่งที่อยู่รอบตัวเอง การใช้โครงการยังช่วยให้ผู้เรียนได้ใช้ทักษะทางสังคมและทักษะทางปัญญา รวมถึงทักษะทางภาษาที่ผู้เรียนได้เรียนรู้ในห้องเรียน มาใช้ในบริบทที่ต่างกัน นอกจากนี้ผู้เรียนจะได้เรียนรู้การทำงานร่วมกับเพื่อน และการรับผิดชอบในหน้าที่ของตนเอง

ในทำนองเดียวกัน Haines (1989, p. 1) กล่าวว่าการใช้โครงงานในบริบทของการเรียนรู้ภาษานั้นจะเป็นกิจกรรมที่เป็นการผสมผสานทักษะต่าง ๆ เข้าด้วยกัน โดยให้ความสนใจที่หัวข้อหรือสาระสำคัญของเรื่องมากกว่าการเจาะจงไปที่ภาษาเป้าหมาย จุดเด่นของการใช้โครงงานก็คือการที่ผู้เรียนจะเป็นผู้ที่กำหนดหัวข้อที่ตนเองสนใจ และตัดสินใจในการเลือกทำกิจกรรม กำหนดเวลา และกำหนดผลงานขั้นสุดท้าย (End Product) ที่สอดคล้องกับหัวข้อนั้น นอกจากนี้เนื่องจากในระหว่างทำโครงงานผู้เรียนจะให้ความสนใจกับการพยายามที่จะบรรลุเป้าหมายที่ตนเองได้กำหนดไว้ ดังนั้นการใช้โครงงานจะทำให้ผู้เรียนนำเอาความรู้ที่มีอยู่ทั้งทางด้านภาษาและทักษะต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กับบริบทนั้น ๆ มาใช้ การจัดทำโครงงานใดโครงงานหนึ่งก็ตาม ผู้สอนสามารถจัดกิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในระยะเวลาสั้น ๆ หรือจะขยายไปเป็นการศึกษาอย่างลึกซึ้งและใช้เวลานานหลายสัปดาห์ก็ได้

Fried-Booth (1988, p. 5) กล่าวว่าการใช้โครงงานเป็นการเพิ่มแรงจูงใจให้กับผู้เรียนเนื่องจากพวกเขาจะรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของโครงงานที่พวกเขาได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในกิจกรรมที่จะทำและขั้นตอนการทำ รวมถึงเนื้อหาของโครงงานและความรู้ทางภาษาที่จะนำมาใช้ในการทำโครงงาน โดยได้รับคำปรึกษาจากผู้สอน การที่โครงงานเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางมากกว่าการที่ผู้สอนเป็นผู้กำหนดนั้นเองทำให้ภาษาที่ผู้เรียนต้องการใช้มากจากธรรมชาติของแต่ละโครงงานเอง อย่างไรก็ตามโครงงานก็ควรจะได้รับวางแผนมาล่วงหน้า ซึ่งจะช่วยให้ผู้สอนสามารถให้คำแนะนำและช่วยเหลือผู้เรียนได้ และควรจัดบรรยากาศให้เหมาะสมและเอื้ออำนวยให้เกิดการเรียนรู้

Ribe and Vidal (1993, p. 5) ได้เปรียบเทียบการใช้โครงงานว่าเป็นเหมือนหนังสือนิยายเรื่องหนึ่ง ซึ่งประกอบด้วยบทและตอนมากมาย โครงงานก็คืองานใหญ่งานหนึ่งซึ่งจะประกอบไปด้วยขั้นตอนและงานเล็ก ๆ มากมาย ซึ่งขั้นตอนในการทำโครงงานสามารถยืดหยุ่นได้ โดยการตัดสินใจของครูและผู้เรียนเองว่าจะเดินทางอยู่บนถนนหลักไปสู่จุดหมายซึ่งก็คือผลงาน (End Product) หรือจะทำการสำรวจและเดินทางไปตามเส้นทางรองซึ่งก็คือหัวข้อย่อย ไปอย่างช้า ๆ โดยที่ขั้นตอนต่าง ๆ การใช้เวลา ผลงาน รวมถึงกระบวนการ จะถูกวางแผนไว้โดยครูผู้สอนล่วงหน้าอย่างคร่าว ๆ แต่จะไม่ถูกกำหนดตายตัว เนื่องจากผู้เรียนจะมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการทำกิจกรรม ดังนั้นกระบวนการและขั้นตอนในการทำโครงงานจึงควรมีความยืดหยุ่น และเปลี่ยนแปลงได้

ในขณะที่ Stoller (1997, pp. 3-5) เปรียบเทียบโครงงานว่าเป็นเหมือนกับยานพาหนะที่มีความสามารถรอบตัว เนื่องจากเป็นการรวมเอาการเรียนรู้ภาษาและเนื้อหาเข้าด้วยกันอย่างลงตัว ทำให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ เพราะเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนนำความรู้ที่ได้จากในห้องเรียน

มาใช้ในสถานการณ์จริง โดยที่การทำโครงการแต่ละโครงการนั้นอาจใช้ระยะเวลาที่แตกต่างกันไป เช่น บางโครงการอาจใช้ระยะเวลานั้น ๆ หรือขยายไปเป็น 1 – 2 สัปดาห์ หรือบางโครงการอาจใช้เวลาตลอดทั้งภาคเรียน นอกจากนั้นการทำโครงการอาจจะให้ผู้เรียนทำงานคนเดียว แบ่งเป็นกลุ่มเล็ก ๆ หรือจะทำทั้งห้องเลยก็ได้ และการทำโครงการสามารถทำได้ทั้งในห้องเรียนและขยายไปเป็นกิจกรรมนอกห้องเรียน ไปยังชุมชนก็ได้

จากคำจำกัดความของโครงการที่นักการศึกษาได้ให้ไว้หลาย ๆ ทศนะ อาจกล่าวได้ว่าโครงการนั้นเป็นแนวคิดที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้นำความรู้ที่ได้เรียนมาในห้องเรียนไปใช้ในสถานการณ์จริง ซึ่งเป็นการเรียนรู้ในหัวข้อที่ผู้เรียนสนใจ และสามารถเลือกทำกิจกรรมได้ตามความต้องการ และความถนัดของแต่ละบุคคล และยังเป็นการฝึกฝนทักษะทางสังคมในการทำงานร่วมกัน

1.2 ลักษณะของภาษาอังกฤษโครงการ

จากความหมายของโครงการที่กล่าวมาแล้วนั้น ได้มีนักการศึกษาหลายคน คือ Stoller (1997), Haines (1989), Fried-Booth (1988), Chard (1999), Ribe and Vidal (1993) ได้อธิบายถึงลักษณะของโครงการไว้คล้ายคลึงกัน ดังนี้คือ

1. โครงการให้ความสนใจที่การเรียนรู้เนื้อหา มากกว่าการเจาะจงไปที่การเรียนรู้ภาษาเป้าหมาย โดยยึดเอาหัวข้อที่ผู้เรียนสนใจมาเป็นจุดศูนย์กลางของโครงการ
2. โครงการเน้นที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยที่ผู้สอนจะเป็นผู้สนับสนุน ให้คำปรึกษา และช่วยเหลือตลอดกระบวนการทำโครงการ
3. โครงการเป็นการร่วมมือร่วมใจกันมากกว่าการแข่งขัน ไม่ว่าผู้เรียนจะทำงานเดี่ยว กลุ่ม หรือช่วยกันทำทั้งห้อง ผู้เรียนจะช่วยเหลือกัน แลกเปลี่ยนข้อมูล ความคิดเห็น และประสบการณ์ซึ่งกันและกันระหว่างทำโครงการ เพื่อที่จะทำให้โครงการเสร็จสมบูรณ์
4. โครงการเป็นการผสมผสานทักษะที่หลากหลาย ทั้งทักษะทางภาษา สังคม และวิทยาศาสตร์ ซึ่งผู้เรียนจะต้องใช้ตลอดขั้นตอนการทำโครงการ ซึ่งจะนำไปสู่การทำกิจกรรมและการสื่อสารที่แท้จริง
5. โครงการจะมีการกำหนดจุดสิ้นสุดที่ผลงานสุดท้าย (End Product) ซึ่งมีรูปแบบที่หลากหลายแตกต่างกันไป ผลงานสุดท้ายนี้จะเป็นตัวกำหนดวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของโครงการ และ

กำหนดกิจกรรมที่จะนำไปสู่ผลงานสุดท้าย ดังนั้นคุณค่าของโครงการจึงไม่ได้อยู่ที่ผลงานสุดท้ายแต่เพียงอย่างเดียว แต่อยู่ที่กระบวนการที่จะนำไปสู่ผลงานสุดท้าย

6. ในทางอ้อม โครงการเป็นการสร้างแรงจูงใจ กระตุ้น และสร้างความท้าทายให้แก่ผู้เรียน โดยจะทำให้ผู้เรียนเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง มีความมั่นใจเพิ่มขึ้น เป็นการมอบอำนาจการตัดสินใจให้ผู้เรียนทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกลึกซึ้งในการทำงาน นอกจากนี้ยังเป็นการพัฒนาความสามารถในการใช้ภาษา รวมถึงเนื้อหาที่ได้รับอีกด้วย

1.3 ขั้นตอนการจัดทำโครงการ

จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับโครงการนั้น นักการศึกษาแต่ละคนได้กำหนดขอบเขตของขั้นตอนการจัดทำโครงการไว้หลายรูปแบบที่สอดคล้องกัน ดังนี้

Fried-Booth (1988, p. 6) ได้แบ่งขั้นตอนการจัดทำโครงการเป็น 3 ขั้นตอน ได้แก่

1. ขั้นวางแผน (Classroom Planning) ทำโดยการร่วมมือกันของผู้เรียนและผู้สอนในการอภิปรายเนื้อหาและขอบเขตของโครงการ และพยากรณ์ถึงภาษาที่ผู้เรียนจะต้องใช้ในการทำโครงการ รวมถึงกิจกรรมที่ผู้เรียนจะทำการเก็บรวบรวมข้อมูล

2. ขั้นดำเนินงาน (Carrying out the Project) ในขั้นตอนนี้ผู้เรียนจะปฏิบัติตามแผนงานที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งในขั้นตอนนี้ผู้เรียนจะได้ใช้ทักษะทางภาษาทั้งสี่ทักษะ คือ ฟัง พูด อ่าน และเขียน ผสมผสานกันอย่างเป็นธรรมชาติ

3. ขั้นทบทวนและตรวจสอบผลงาน (Reviewing and Monitoring the Work) รวมถึงการอภิปรายและให้ข้อมูลย้อนกลับในระหว่างจัดทำและหลังการทำโครงการ ซึ่งจะได้มาจากคำแนะนำของผู้สอน การวิเคราะห์งานในกลุ่ม และการสำรวจตนเอง

ในการที่จะทำให้การจัดทำโครงการสำเร็จไปได้ด้วยดีนั้นควรจะมีการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้เรียนด้วยกันเอง และระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนด้วย นอกจากนี้การใช้เวลาในการทำโครงการหนึ่ง ๆ นั้นขึ้นอยู่กับระยะเวลาที่มีอยู่และตัวโครงการเองด้วย ดังนั้นแต่ละโครงการจึงควรมีความยืดหยุ่นและเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ทำงานตามความสามารถและความต้องการของตนเอง อย่างไรก็ตามไม่ว่าโครงการที่จัดทำขึ้นจะใช้ระยะเวลามากหรือน้อยเพียงใด ก็ควรจะให้มีการพัฒนาไปตามขั้นตอน ดังนี้ (Fried-Booth, 1988, pp. 9-10)

1. การกระตุ้น (Stimulus) เริ่มต้นด้วยการอภิปราย แสดงความคิดเห็น และข้อเสนอแนะ ในขั้นตอนนี้จะเน้นที่การใช้ทักษะฟังและพูด ซึ่งอาจเป็นการอ้างถึงสิ่งที่ผู้เรียนได้อ่านมาก่อนหรือ ได้มาจากความรู้เดิมที่มี

2. กำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการ (Definition of the Project Objective) ทำโดยการ อภิปราย ปรีक्षा เสนอแนะ และให้เหตุผล เกี่ยวกับรายละเอียดของโครงการ ทักษะที่ใช้มากในขั้น ตอนนี้ได้แก่การฟังและพูด รวมถึงการจดบันทึก

3. การฝึกหัดทักษะทางภาษา (Practice of Language Skills) คือการฝึกทักษะทาง ภาษาที่ผู้เรียนต้องการเพื่อที่จะนำไปใช้ในขั้นเริ่มต้นของการดำเนินงาน เช่น การเก็บรวบรวมข้อมูล รวมถึงการเรียนรู้หน้าที่ของภาษา เช่น การแนะนำตัว การให้ข้อเสนอแนะ การสอบถามข้อมูล เป็นต้น ในขั้นนี้ผู้เรียนจะได้ฝึกการใช้ภาษาทั้งสี่ทักษะ

4. การออกแบบเครื่องมือ (Design of Written Materials) เช่น แบบสอบถาม แผนที่ หรือ ตาราง ที่จะใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ในขั้นตอนนี้ทักษะการอ่านและเขียนจะถูกนำมาใช้มากที่สุด

5. กิจกรรมกลุ่ม (Group Activities) เป็นกิจกรรมที่ออกแบบมาเพื่อใช้ในการเก็บรวบรวม ข้อมูล ซึ่งผู้เรียนอาจทำเพียงคนเดียว เป็นคู่ หรือเป็นกลุ่ม ทั้งในและนอกห้องเรียน งานที่จะรวมถึง การสัมภาษณ์ สํารวจความคิดเห็น หรือรวบรวมข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริง ซึ่งจำเป็นต้องใช้ทั้งสี่ทักษะ

6. การตรวจทานข้อมูล (Collating Information) คือการนำเอาข้อมูลที่ได้อ่านเพิ่มเติม อธิบาย และชี้แจงข้อมูลที่ได้อ่านของแต่ละกลุ่ม โดยเน้นที่การอภิปราย

7. การจัดรวบรวมข้อมูล (Organization of Materials) เป็นการพัฒนางานสุดท้าย ของโครงการ ทำโดยการอภิปราย แสดงความคิดเห็น และอ่านเพิ่มเติม ในการอ้างอิง และพิสูจน์ ข้อเท็จจริงของข้อมูลที่ได้อ่าน ในขั้นนี้ทักษะที่ใช้ได้แก่การเขียน

8. การนำเสนอผลงาน (Final Presentation) วิธีการนำเสนอจะขึ้นอยู่กับรูปแบบของผลงาน เช่น อาจนำเสนอในรูปแบบของหนังสือ แผนภูมิ การฉายวิดีโอ การสาธิต หรือการนำเสนอหน้าชั้น เรียน การเขียนเรียงความ การจัดแสดงนิทรรศการ ซึ่งทักษะทางภาษาที่ใช้จะเป็นการพูดและการเขียน โดยมีทักษะอื่น ๆ เข้ามาประกอบ

ในทำนองเดียวกัน Haines (1989, pp. 5-9) ได้เสนอขั้นตอนในการทำโครงการไว้ดังนี้คือ

1. การเตรียมให้ผู้เรียนได้รู้จักกับการทำโครงการ โดยใช้กิจกรรมนำทาง (Lead-in Activities) ซึ่งเป็นการฝึกการใช้ทักษะต่าง ๆ และการทำงานร่วมกัน

2. การจัดทำโครงการ ในขั้นตอนนี้ผู้สอนจะเป็นผู้เสนอหัวข้อที่จะทำโครงการเป็นหัวข้อกว้าง ๆ เป็นการกำหนดขอบเขตและแนวทางให้ผู้เรียนเลือกหัวข้อที่ตนเองสนใจที่จะทำ และทำการเก็บรวบรวมข้อมูล

3. การบันทึกข้อมูลและประเมินผลโครงการ ซึ่งควรมีการบันทึกข้อมูลอย่างสม่ำเสมอ เพื่อแสดงให้เห็นถึงผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนว่าเป็นไปตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ ในขณะที่ทำโครงการ ผู้สอนจะทำการสังเกตและบันทึกความก้าวหน้าของผู้เรียน และหลังจากโครงการเสร็จสิ้นผู้สอนจะประเมินผลจากบันทึก นอกจากนี้ยังเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ทำการประเมินโครงการของตนเองและเพื่อน โดยการจัดทำแบบสำรวจและการอภิปรายภายในชั้นเรียน

Chard (1999) กล่าวว่าการทำงานเปรียบเหมือนกับการเขียนหนังสือดี ๆ สักเล่มหนึ่ง คือต้องมีคำนำ เนื้อเรื่อง และบทสรุป ซึ่งโครงสร้างนี้เองที่จะช่วยให้ผู้สอนสามารถจัดกิจกรรมให้เหมาะสม ความสนใจและการมีส่วนร่วมของผู้เรียนต่อโครงการ ในขั้นตอนเบื้องต้นผู้สอนจะต้องกำหนดหัวข้อโครงการตามความสนใจของผู้เรียน และให้สอดคล้องกับหลักสูตรและทรัพยากรที่มีอยู่ หลังจากนั้นจัดทำโครงการตามขั้นตอนการจัดทำโครงการ 3 ขั้นตอน ซึ่งมีดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 : ขั้นเริ่มต้นโครงการ ในขั้นตอนนี้ผู้สอนจะทำการอภิปรายกับผู้เรียนเพื่อค้นหาประสบการณ์เดิมที่ผู้เรียนมีอยู่เกี่ยวกับหัวข้อของโครงการ และให้ผู้เรียนเสนอความคิดและตั้งคำถามที่จะทำการสำรวจ

ขั้นที่ 2 : ขั้นพัฒนาโครงการ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ทำงานภาคสนาม ทดค้นศึกษา หรือพูดคุยกับผู้เชี่ยวชาญ โดยที่ผู้สอนเป็นผู้จัดเตรียมทรัพยากรเพื่อช่วยในการค้นคว้า สำรวจ และเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้เรียนจะทำการนำเสนอสิ่งที่พวกเขาได้เรียนรู้และค้นคว้า ผู้เรียนแต่ละคนสามารถเรียนรู้ได้ตามความสนใจ ความสามารถ และความถนัดของตนเอง

ขั้นที่ 3 : ขั้นสรุปโครงการ ผู้เรียนจะทำการนำเสนอผลงานสุดท้าย ทบทวนและประเมินผลโครงการของตนเองและเพื่อน

ตามแนวคิดของ Ribe and Vidal (1993, p. 5) กล่าวว่ากิจกรรมที่ทำในโครงการนั้น ควรมีความท้าทายทั้งในด้านเนื้อหาและการใช้ภาษา ดังนั้นกิจกรรมเหล่านั้นควรจะประกอบด้วย ส่วนประกอบสำคัญ 3 ส่วน คือ

1. ข้อมูลป้อนเข้า (Input) ตามสมมติฐานข้อมูลป้อนเข้าของ Krashen กล่าวว่า การได้รับ ข้อมูลป้อนเข้าที่สามารถเข้าใจได้เป็นวิธีการที่ดีที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ดังนั้นในขณะที่ผู้เรียน วางแผนการทำงาน และดำเนินงานนั้นผู้เรียนจำเป็นต้องได้รับข้อมูลและรูปแบบทางภาษาที่จำเป็น ในการติดต่อสื่อสารและเขียนรายงาน ซึ่งต้องมีความสอดคล้องกับหัวข้อโครงการ

2. กระบวนการ (Processing) รวมถึงกระบวนการที่ใช้ในการเรียนรู้ทั้งด้านเนื้อหาและ ตัวภาษา กระบวนการด้านเนื้อหาผู้เรียนจะใช้เทคนิคทางด้านการรับรู้และการใช้เหตุผล ซึ่งต้องการ ข้อมูลอย่างมากมาย และเกณฑ์ที่จะนำมาวิเคราะห์ว่าข้อมูลใดเหมาะสมกับการทำโครงการ ส่วน กระบวนการด้านภาษานั้นประกอบด้วยทักษะย่อยต่าง ๆ ที่ผู้เรียนจำเป็นต้องใช้ในการใช้ภาษา เช่น ความรู้ทางด้านคำศัพท์ ไวยากรณ์ โครงสร้างประโยค หน้าทีของภาษา การทดสอบสมมติฐาน เป็นต้น

3. ข้อมูลส่งออก (Output) คือผลผลิตที่ผู้เรียนถ่ายทอดออกมาในรูปของการพูด และการเขียน ซึ่งจะเกิดขึ้นตลอดการทำโครงการ อาจอยู่ในรูปของงานเดี่ยว งานคู่ หรืองานกลุ่ม โดยได้รับความช่วยเหลือและคำแนะนำจากผู้สอนในบางครั้ง ผลงานของผู้เรียนแต่ละคนนั้นไม่จำเป็นต้องเหมือนกันเสมอไป เนื่องจากการทำโครงการเป็นการเรียนรู้อย่างอิสระ และผู้เรียนแต่ละคนอาจใช้ เวลาในการเรียนรู้และผลิตผลงานต่างกันออกไป

Ribe and Vidal (1993, pp. 8-9) ยังกล่าวต่อไปอีกว่าการทำโครงการนั้นมักจะเป็น กิจกรรมที่ใช้เวลาค่อนข้างนาน จึงจำเป็นต้องมีการกำหนดจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุดอย่างแน่นอน ส่วนขั้นตอนการจัดกิจกรรมที่ทำในโครงการจะต้องมีความยืดหยุ่น เพื่อให้กระบวนการการเรียนรู้ เป็นไปตามธรรมชาติเหมาะสมกับความสามารถของผู้เรียน อย่างไรก็ตาม การจัดทำโครงการจะ เป็นไปตามขั้นตอนดังนี้ คือ

1. การสร้างบรรยากาศในห้องเรียน บรรยากาศที่อบอุ่นและผ่อนคลายจะช่วยให้ผู้เรียน สามารถเรียนรู้และสื่อสารได้ดี เป็นการสร้างความคุ้นเคยกันระหว่างสมาชิกในกลุ่ม เตรียมความพร้อม และสร้างแรงจูงใจให้กับผู้เรียน

2. การสำรวจและกระตุ้นความสนใจของผู้เรียน เป็นขั้นตอนที่สำคัญมากในการทำโครงการ เนื่องจากการเรียนที่ดึงดูดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางนั้นผู้สอนจะต้องแน่ใจว่าผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และเรียนรู้ในสิ่งที่ตนสนใจ เพื่อให้การเรียนมีประสิทธิภาพมากที่สุด ทำโดยการระดมสมองของผู้เรียน และใช้เทคนิคต่าง ๆ ที่จะกระตุ้นให้ผู้เรียนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงาน

3. การเลือกหัวข้อโครงการ ซึ่งเป็นหัวข้อที่ผู้เรียนทุกคนสนใจและอยากทำ การกำหนดหัวข้อใหญ่ หัวข้อย่อย และวัตถุประสงค์ของโครงการ ทำได้โดยการนำความรู้และประสบการณ์ที่ผู้เรียนมีอยู่มาประกอบการตัดสินใจ

4. การวางแผนโครงการ เป็นการกำหนดขอบเขต โครงสร้าง และผลงานสุดท้ายของโครงการ รวมถึงการจัดกลุ่ม กำหนดงาน และการวิเคราะห์ขั้นตอนการทำงาน

5. การค้นคว้าหาข้อมูลเกี่ยวกับหัวข้อที่เลือก และตามแผนงานที่กำหนดไว้ ผู้เรียนจะได้เรียนรู้เทคนิคในการทำวิจัย เช่น การค้นคว้าหาข้อมูล การเลือก สรุปย่อ และจัดเรียงข้อมูลอย่างเป็นระบบตามหลักของโครงการ

6. การรายงานผลการปฏิบัติงาน โดยเริ่มจากการรายงานของสมาชิกภายในกลุ่ม และสรุปผลแล้วรายงานให้ชั้นเรียนฟัง ซึ่งจะทำให้สมาชิกในกลุ่มรู้ถึงการทำงานของตนและกัน และการพัฒนาการของโครงการ ข้อมูลย้อนกลับที่ได้จากการรายงานผลจะเป็นการเสริมแรงและสร้างแรงจูงใจในการทำงาน และจะนำไปสู่การแก้ไข ปรับปรุงโครงการ การรายงานเป็นการฝึกความสามารถทางการสื่อสารทั้งการพูดและการเขียนที่ดี เพราะเป็นการถ่ายทอดความคิดเห็นและความรู้สึกของตนเอง เป็นการสร้างความมั่นใจให้กับผู้เรียน

7. การพิจารณาข้อมูลย้อนกลับ เป็นการทบทวนและแก้ไขผลงาน ซึ่งผู้เรียนจะสำรวจและปรับปรุงแก้ไขผลงานของตนเอง ทั้งด้านเนื้อหาและภาษาที่ใช้ เพื่อให้ผู้เรียนได้ลองผิดลองถูก ตลอดจนหาแนวทางในการแก้ไข และสร้างสรรค์ผลงานที่แปลกใหม่ น่าสนใจมากยิ่งขึ้น

8. การรวบรวมข้อมูล ซึ่งผู้เรียนได้ทำมาก่อนหน้านี้ โดยนำข้อมูลและผลงานที่ได้ทำมารวบรวม จัดลำดับ ให้สอดคล้อง สัมพันธ์กัน และเกิดเป็นผลงานที่น่าสนใจ และน่าภาคภูมิใจแก่ผู้เรียน ในขั้นตอนนี้ผู้เรียนจะได้พัฒนาทักษะการทำงานร่วมกัน การระดมสมอง การโยนความ การทดลอง การแก้ไขผลงาน การวิเคราะห์ และปรับปรุงผลงาน ซึ่งผลงานที่ได้รับจะทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจและพอใจในผลงานของตนเอง

9. การนำเสนอโครงการ หลังจากที่สมาชิกในกลุ่มได้ทำงานร่วมกันมาอย่างต่อเนื่อง ในการวางแผน หาข้อมูล ปรับปรุงผลงาน ในขั้นตอนนี้ผู้เรียนจะได้ทำการทดลองและประกาศถึงความสำเร็จ ในขณะที่เดียวกันผู้เรียนก็จะได้กลับไปมองอย่างวิเคราะห์ถึงสิ่งที่ได้ทำลงไป โดยทำการนำเสนอผลงานต่อสาธารณชน ผู้เรียนจะได้รับความรู้สึกถึงความสำเร็จของโครงการที่ได้ทำลงไป

10. การประเมินผลโครงการ จัดทำขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนได้ตรวจสอบการเรียนรู้ของตนเอง และสามารถวางแผนและทำงานได้อย่างอิสระ นอกจากนี้ยังช่วยให้ผู้สอนสามารถมองเห็นปัญหา และทัศนคติของผู้เรียน ทำให้สามารถให้ข้อมูลย้อนกลับได้อย่างถูกต้อง การประเมินผลโครงการนอกจากจะประเมินทางด้านการใช้ภาษาแล้ว ควรประเมินทุก ๆ ส่วนประกอบที่อยู่ในโครงการ เช่น เนื้อหา ภาษา การนำเสนอข้อมูล นอกจากนี้ยังมีการประเมินทางด้านทัศนคติ ความพยายามในการดำเนินงาน การบรรลุวัตถุประสงค์ การพัฒนาทางด้านการรับรู้ การใช้เหตุผล และการทำงานร่วมกัน การประเมินผลโครงการสามารถทำได้ตลอดทุกขั้นตอนการทำงาน และประเมินหลังจากโครงการเสร็จสิ้น

Stoller (1997, pp. 5-9) กล่าวว่าการทำงานให้สำเร็จได้นั้นจะต้องอาศัยขั้นตอนต่าง ๆ หลายขั้นตอน ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ทำงานอย่างอิสระ ซึ่ง Stoller ได้นำเสนอขั้นตอนการทำงานไว้ 10 ขั้นตอน ดังนี้

- ขั้นที่ 1 : ผู้เรียนและผู้สอนร่วมกันเลือกหัวข้อของโครงการ
- ขั้นที่ 2 : ผู้เรียนและผู้สอนร่วมกันกำหนดผลงานสุดท้าย (Final Outcome) ของโครงการ
- ขั้นที่ 3 : ผู้เรียนและผู้สอนร่วมกันกำหนดโครงสร้างของโครงการ เช่น ข้อมูลที่ต้องการ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล บทบาทของสมาชิกในกลุ่ม
- ขั้นที่ 4 : ผู้สอนเตรียมผู้เรียนให้พร้อมทางด้านภาษาที่ต้องการใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
- ขั้นที่ 5 : ผู้เรียนทำการเก็บรวบรวมข้อมูล
- ขั้นที่ 6 : ผู้สอนให้ความรู้ทางด้านภาษาที่ผู้เรียนต้องการใช้ในการเรียบเรียงและวิเคราะห์ข้อมูล
- ขั้นที่ 7 : ผู้เรียนทำการเรียบเรียงและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากขั้นตอนที่ 5
- ขั้นที่ 8 : ผู้สอนฝึกให้ผู้เรียนรู้ถึงภาษาที่ต้องการใช้ในการทำกิจกรรมเพื่อบรรลุถึงผลงานสุดท้าย
- ขั้นที่ 9 : ผู้เรียนทำการนำเสนอผลงานสุดท้าย
- ขั้นที่ 10 : ผู้เรียนทำการประเมินผลโครงการของตนเอง

จากแนวคิดของนักการศึกษาหลายคนที่กำลังจะมา จึงสรุปได้ว่าการใช้โครงงานในวิชาภาษาอังกฤษนั้นต้องจัดทำอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อให้โครงงานสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี อย่างไรก็ตามขั้นตอนเหล่านั้นสามารถยืดหยุ่นได้ เพื่อให้กระบวนการการเรียนรู้เป็นไปตามธรรมชาติเหมาะสมกับความสามารถของผู้เรียน ขั้นตอนการจัดทำโครงงานสรุปได้ดังนี้คือ

1. **ขั้นวางแผน** เป็นขั้นตอนที่จะต้องสร้างบรรยากาศในห้องเรียนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความผ่อนคลาย และสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกันระหว่างผู้เรียนและผู้สอน หลังจากนั้นทำการสำรวจความสนใจของผู้เรียนในหัวข้อโครงงานที่จะทำ โดยการระดมสมอง และอภิปรายภายในกลุ่ม รวมถึงกำหนดวัตถุประสงค์ ผลงานที่จะทำ ขอบเขต วิธีการจัดทำโครงงาน และบทบาทของสมาชิกในกลุ่ม
2. **ขั้นดำเนินการ** ผู้เรียนจะทำการจัดทำโครงงาน ค้นคว้าหาข้อมูล ตามแผนงานที่กำหนดไว้ หลังจากนั้นทำการวิเคราะห์และจัดเรียงเรียงข้อมูล จัดทำการนำเสนอผลงาน
3. **ขั้นทบทวนโครงงาน** ผู้เรียนและผู้สอนจะทำการประเมินผลโครงงานร่วมกัน เพื่อดูว่าโครงงานนั้นบรรลุจุดประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่ และผู้เรียนมีพัฒนาการทางด้านภาษา ทักษะต่าง ๆ และเนื้อหาที่ได้รับอย่างไร

1.4 แนวคิดในการจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษโครงงาน

จากลักษณะของโครงงานและขั้นตอนการจัดทำโครงงานที่กำลังมาแล้วนั้น จะเห็นได้ว่าการจัดทำโครงงานจะให้ความสำคัญต่อผู้เรียนอย่างมาก โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกทำกิจกรรมตามความถนัดและความสนใจของตนเองอย่างอิสระ เป็นการเรียนรู้ด้วยวิธีการแก้ปัญหา และเป็นการนำเอาวิธีวิจัยเข้ามาใช้ในการทำงาน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความท้าทายและเกิดความภาคภูมิใจในผลงานของตนเอง นอกจากนี้ยังเป็นการเน้นการทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างกลุ่มผู้เรียน ซึ่งกิจกรรมเหล่านั้นจะเป็นกิจกรรมที่สามารถเกิดขึ้นได้จริง (Real Life Task) เพื่อฝึกฝนให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่เรียนมาไปใช้สื่อสารได้ในสถานการณ์จริง ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษโครงงานนั้นผู้สอนควรคำนึงถึงแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่หลากหลาย เช่น การยืดหยุ่นเป็นศูนย์กลาง การเรียนแบบร่วมมือ การเรียนรู้ด้วยวิธีการแก้ปัญหา และการสอนภาษาเพื่อการสื่อสาร

1.4.1 การยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Learner Centeredness)

การจัดการเรียนการสอนที่นับว่าเป็นหัวใจสำคัญในการปรับปรุงหลักสูตรภาษาอังกฤษ พุทธศักราช 2539 (กรมวิชาการ, 2539, หน้า 2) ก็คือการมุ่งเน้นระดับความสามารถของผู้เรียนเป็นสำคัญ ดังนั้นการจัดทำหลักสูตรจึงใช้ระดับความสามารถทางภาษาของผู้เรียนเป็นฐาน (Proficiency-Based Curriculum) ซึ่งมีหลักการคือ เน้นการเรียนการสอนทักษะกระบวนการ และยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนการสอน โดยมีการจัดกิจกรรมตามความถนัดและความสนใจของผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้และลงมือปฏิบัติจริง โดยมีหลักการดังนี้คือ

1. ผู้เรียนเป็นผู้สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง โดยการแสวงหาข้อมูล ศึกษา ทำความเข้าใจ คิดวิเคราะห์ ตีความ แปลความ สร้างความหมายแก่ตนเอง สังเคราะห์ข้อมูล และสรุปผล
2. ผู้เรียนมีบทบาทและมีส่วนร่วมในการกระบวนการเรียนรู้มากที่สุด
3. ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กัน มีการเรียนแลกเปลี่ยนข้อมูล ความรู้ ความคิดเห็น และประสบการณ์ซึ่งกันและกัน
4. ผู้เรียนได้เรียนรู้วิธีการทำงานอย่างเป็นระบบ
5. ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้จริง

Nunan (1988, pp. 2 - 3) กล่าวว่าหลักสูตรที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางจะเน้นที่ความร่วมมือของผู้เรียนกับผู้สอน ในขณะที่เดียวกันผู้เรียนจะมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในกระบวนการจัดการเรียนการสอน เนื้อหาที่เรียน และวิธีการสอน โดยมีวัตถุประสงค์คือ

1. เพื่อจัดเตรียมให้ผู้เรียนได้รู้จักกับเทคนิควิธีการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ
2. เพื่อช่วยให้ผู้เรียนค้นหาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับตนเอง
3. เพื่อพัฒนาทักษะต่าง ๆ ที่ผู้เรียนจำเป็นต้องใช้
4. เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนตั้งจุดประสงค์การเรียนรู้ด้วยตนเอง
5. เพื่อพัฒนาทักษะทางการประเมินตนเองของผู้เรียน

ในการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางนั้นมีหลายรูปแบบด้วยกัน หนึ่งศึกษานิเทศก์ เขตการศึกษา 7 (ม.ป.ป.) ได้สรุปไว้ 3 รูปแบบ คือ

แบบที่ 1 ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในห้องเรียน (Student-Centered Class) ผู้สอนเป็นผู้เตรียมเนื้อหา วัสดุอุปกรณ์ สื่อการสอน โดยมีผู้เรียนเป็นผู้ดำเนินการเรียนตามคำสั่งหรือคำแนะนำของผู้สอน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นกิจกรรมกลุ่มหรือกิจกรรมคู่กับเพื่อน

แบบที่ 2 ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางด้วยการเสริมสร้างประสบการณ์ (Learner-Based Teaching) ผู้สอนจะกระตุ้นหรือมอบหมายให้ผู้เรียนผลิตสื่อและเนื้อหาของเรื่องที่จะเรียน โดยใช้ความรู้ ประสบการณ์ และความชำนาญพิเศษของผู้เรียนเป็นฐาน วิธีนี้ใช้ได้ดีกับการเรียนภาษาต่างประเทศ เพราะผู้เรียนจะได้ฝึกสมรรถนะทางภาษาเป็นสองเท่า คือในขณะที่เตรียมสื่อหรือเนื้อหาที่จะฝึกปฏิบัติ และในขณะที่ฝึกปฏิบัติภาษาเหล่านั้น

แบบที่ 3 ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางอย่างอิสระ (Learning Independence หรือ Self-Directed Learning) ผู้เรียนเป็นอิสระจากการเรียนในห้องเรียนปกติ ผู้เรียนสามารถเลือกใช้สื่อที่จัดสรรให้ในห้องศูนย์การเรียนด้วยตนเอง แล้วเลือกทำงานหรือฝึกปฏิบัติตามความต้องการและความสนใจของตนเอง ผู้เรียนอาจเรียนคนเดียวหรือเรียนคู่กับเพื่อนก็ได้

การทำโครงการเป็นการจัดการเรียนการสอนวิธีหนึ่งที่สอดคล้องกับการเรียนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เนื่องจากผู้เรียนจะเป็นผู้กำหนดเนื้อหาและกระบวนการในการเรียนการสอนด้วยตนเอง ตามความถนัดและความสนใจ ดังจะเห็นได้จากงานวิจัยของ Watanabe (1999) ซึ่งทำการศึกษาผลของการใช้วิธีการจัดการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยการให้ผู้เรียนทำการวิจัยในภาษาต่างประเทศตามหัวข้อที่ผู้เรียนสนใจ โดยใช้เครื่องมือที่เป็นจริง (Authentic Materials) ผลการวิจัยพบว่าผู้เรียนมีความสนใจในกระบวนการทำงานเป็นอย่างดี มีการทำงานร่วมกันในกลุ่ม และทำงานตามแผนงานที่ตั้งไว้ ซึ่งผู้เรียนมีความรู้ลึกซึ้งอิสระในการเรียนและมีความรับผิดชอบต่อน้าที่ของตนเอง นอกจากนี้ยังได้ความรู้เกี่ยวกับหัวข้อที่เลือกทำวิจัย ในขณะที่มีการใช้ภาษาอังกฤษเป็นสื่อในการทำงาน และผู้เรียนยังได้พัฒนาทักษะทางกระบวนการคิดอีกด้วย

1.4.2 การเรียนแบบร่วมมือ (Cooperative Learning)

การเรียนแบบร่วมมือเป็นการจัดการเรียนการสอนอีกวิธีหนึ่งที่มีความสอดคล้องกับการเรียนโดยใช้โครงการ การเรียนแบบร่วมมือนี้มีประโยชน์ต่อผู้เรียนอย่างมาก ตามที่ Johnson et al. (cited in Jacobs and Hall, 1994, p. 2) ได้กล่าวว่าการเรียนแบบร่วมมือจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกภูมิใจในตนเอง มีความชอบโรงเรียนมากขึ้น และเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างกลุ่มผู้เรียนที่ต่างกัน นอกจากนี้ Olsen and Kagan (cited in Jacobs and Hall, 1994, p. 2) ยังกล่าวเพิ่มเติมอีกว่าการใช้วิธีการเรียนแบบมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศจะช่วยให้ผู้เรียน

ได้มีโอกาสพูดมากขึ้นและบ่อยขึ้น และยังเป็นการสร้างบรรยากาศในการเรียนที่ผ่อนคลาย เป็นการสร้างแรงจูงใจในการเรียน เป็นการเรียนที่มีความหมาย และช่วยเพิ่มตัวป้อนให้แก่ผู้เรียนได้มากขึ้น

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2540, หน้า 31) ได้ให้ความหมายของการเรียนแบบร่วมมือว่าเป็นการเรียนที่เน้นการจัดสภาพแวดล้อมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ประกอบด้วยสมาชิกที่มีความรู้ ความสามารถต่างกัน แต่จะต้องมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการเรียนรู้และความสำเร็จของกลุ่ม โดยมีปฏิสัมพันธ์กันในเชิงบวก ให้ความไว้วางใจกัน มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น แบ่งปันทรัพยากรการเรียนรู้ เป็นกำลังใจให้กันและกัน คนเรียนเก่งช่วยเหลือคนเรียนอ่อน สมาชิกร่วมกันรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของเพื่อนในกลุ่ม ยอมรับบทบาทและผลงานของเพื่อน มีการฝึกฝนทักษะทางสังคมเพื่อทำงานกลุ่ม โดยยึดหลักความสำเร็จของแต่ละบุคคลคือความสำเร็จของกลุ่ม

สมศักดิ์ ภูวิภาดาวรรณ (2544, หน้า 3) กล่าวว่า การเรียนแบบร่วมมือเป็นวิธีการเรียนที่มีการจัดกลุ่มการทำงานเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และเพิ่มแรงจูงใจทางการเรียน การจัดกลุ่มของผู้เรียนควรมีโครงสร้างที่ชัดเจน คือ สมาชิกในกลุ่มจะมีปฏิสัมพันธ์ต่อการเรียนรู้ โดยการถามคำถามซึ่งกัน การขยายความและอธิบายเพื่อช่วยให้สมาชิกในกลุ่มได้เรียนรู้เพิ่มขึ้น พร้อมทั้งเข้าใจบทเรียนได้เป็นอย่างดี และสมาชิกทุกคนจะได้รับการกระตุ้นให้เกิดแรงจูงใจที่จะช่วยเหลือและเพิ่มพูนการเรียนรู้ของสมาชิกในกลุ่ม

การจัดการเรียนแบบร่วมมือนี้จะประสบผลสำเร็จได้ จะต้องได้รับความร่วมมือจากผู้สอนและผู้เรียนเป็นอย่างดี ดังนั้นบทบาทของผู้สอนและผู้เรียนจึงมีความสำคัญอย่างมากที่จะทำให้การเรียนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและส่งเสริมการเรียนแบบร่วมมือ จึงควรพิจารณาถึงบทบาทของผู้สอนและผู้เรียนดังนี้

บทบาทของผู้สอน

1. จัดบรรยากาศที่เสริมสร้างการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์ สรุปผลการเรียนรู้ และประเมินผลเพื่อให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้
2. ให้ความเป็นกันเอง เป็นที่ปรึกษา ประสานงาน ให้กำลังใจ ยกย่อง ให้รางวัล และคำชมเชย โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานความสำเร็จของกลุ่ม
3. กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้นในการทำงานและการแสดงออก โดยไม่ชี้นำหรือโน้มน้าวความคิดของผู้เรียน

4. ตระหนักว่าสามารถสร้างบรรยากาศที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ แต่ไม่สามารถเรียนแทนผู้เรียนได้

บทบาทของผู้เรียน

1. เป็นผู้ลงมือกระทำ รับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเองในกลุ่ม และช่วยเหลือ แลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน

2. ไว้วางใจซึ่งกันและกัน ให้เกียรติ และรับฟังความคิดเห็นของสมาชิก วิเคราะห์ความคิดเห็น แต่ไม่วิจารณ์บุคคล และควรมีความชัดเจนในความคิดเห็น

3. รับผิดชอบการเรียนรู้ของตนเองและเพื่อนในกลุ่ม ร่วมกันทำกิจกรรม แสดงพฤติกรรมที่เหมาะสม ปรับปรุงบุคลิกภาพ สร้างบรรยากาศที่ดี และควบคุมการทำงานของกลุ่ม

นอกจากนี้ Vermette (1995, pp. 278 – 281) ยังได้ให้ข้อเสนอแนะในการจัดการเรียนแบบร่วมมือไว้ดังนี้คือ

1. เริ่มต้นอย่างเหมาะสมและชัดเจน โดยที่ผู้สอนจะต้องสังเกตพฤติกรรม บุคลิกภาพ และความสัมพันธ์ของสมาชิกในกลุ่ม ทำให้ผู้เรียนมีความรู้สึกที่ดี และมีโอกาสที่จะประสบความสำเร็จในงานที่ทำ

2. กิจกรรมที่ทำจะต้องมีความชัดเจน มีวิธีการและการประเมินผลที่ชัดเจน น่าสนใจ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ใช้ความสามารถของแต่ละบุคคลในกลุ่มเพื่อสนับสนุน รับผิดชอบ และก่อให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้

3. มอบหมายหน้าที่รับผิดชอบให้แก่ผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกรับผิดชอบต่องานของกลุ่ม โดยการกำหนดบทบาทหน้าที่ให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนแต่ละคนแสดงความสามารถและความรับผิดชอบของตนเองอย่างเต็มที่

4. ควบคุมสถานการณ์ สังเกตการมีปฏิสัมพันธ์ของสมาชิกในกลุ่ม โดยผู้สอนเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือ แนะนำ แก้ปัญหาในกรณีที่เกิดความสับสนเกี่ยวกับบทบาทของสมาชิกในกลุ่ม

5. รวมพลังสมาชิกในกลุ่ม นำความสามารถที่หลากหลายของแต่ละคนมารวมกัน เพื่อแสดงความแข็งแกร่งและความสามารถของกลุ่มในการทำงานและแก้ปัญหาาร่วมกัน ซึ่งจะก่อให้เกิดมิตรภาพในหมู่คณะ

6. ให้รางวัลอย่างเหมาะสม โดยการใช้คะแนนเพื่อก่อให้เกิดผลทางบวกในด้านความรู้สึกที่ดีในการทำงานกลุ่ม โดยยึดหลักว่ากลุ่มควรจะได้รับประโยชน์มากขึ้นถ้าสมาชิกทุกคนทำคะแนนได้ถึงเป้าหมายที่กำหนดไว้

7. ทำงานกลุ่มเป็นประจำ เพื่อสร้างความคุ้นเคย และควรให้มีการประเมินผลงานด้วยการทบทวนความรู้เดิมจากเพื่อน หรืออภิปรายแสดงความคิดเห็นร่วมกัน

8. ปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มควรเป็นไปอย่างต่อเนื่อง และให้กลุ่มดำรงอยู่อย่างครบถ้วน โดยผู้เรียนเกิดจิตสำนึกที่จะวิจารณ์ มีปฏิสัมพันธ์ และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

การเรียนรู้แบบร่วมมือจะทำให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะทางสังคม ทำให้สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ มีความรับผิดชอบในหน้าที่ของตนเอง มีการแก้ปัญหาาร่วมกัน เพื่อให้งานของกลุ่มประสบความสำเร็จ ดังจะเห็นได้จากงานวิจัยของ Watson (1995, pp. 209 – 215) ซึ่งทำการศึกษาผลของการใช้วิธีการเรียนแบบร่วมมือ พบว่าการเรียนแบบร่วมมือทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เนื้อหาจากเพื่อนในกลุ่ม มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทำให้ผู้เรียนมีแรงจูงใจในการเรียน และมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนการสอน

1.4.3 การเรียนรู้ด้วยวิธีการแก้ปัญหา (Problem Solving Approach)

ในปัจจุบันการเรียนรู้ด้วยวิธีการแก้ปัญหา ซึ่งเป็นแนวคิดหนึ่งของกลุ่มมนุษยนิยมเข้ามามีบทบาทในการจัดการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศอย่างมาก ซึ่ง Hutchinson and Waters (1992, pp. 72 - 74) กล่าวว่าในการจัดการเรียนการสอนภาษาด้วยวิธีการแก้ปัญหานอกจากจะเน้นเกี่ยวกับความรู้ทางทักษะทางภาษาและเนื้อหาแล้ว ผู้สอนควรคำนึงถึงการสร้างแรงจูงใจและสถานการณ์ในการเรียนการสอนด้วย

การเรียนรู้ด้วยวิธีการแก้ปัญหาคือการเรียนรู้โดยการสำรวจเพื่อให้บรรลุถึงจุดหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งผลของการเรียนรู้ด้วยวิธีนี้จะทำให้ผู้เรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตัวเอง และสามารถถ่ายโอนไปใช้ได้ สถานการณ์จริง โดยใช้เทคนิคในการเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อจัดการกับปัญหานั้น ๆ (Bruner, Goodnow, and Austin cited in Orawan Sethasatian, 1995, p. 26)

การเรียนรู้ด้วยวิธีการแก้ปัญหานี้คิดค้นขึ้นโดย John Dewey โดยอาศัยหลักปรัชญาแบบนิยมการทดลอง หรือการสร้างความรู้ด้วยการกระทำจริง (Learning by Doing) และอาศัยหลักจิตวิทยาแบบเกสตัลท์ (Gestalt Psychology) การสอนแบบนี้เป็นกระบวนการทำงานของนักวิทยาศาสตร์

มีชื่อเรียกต่าง ๆ กัน เช่น การสอนแบบแก้ปัญหา (Problem Solving Method) การสอนโดยเริ่มจากปัญหา (Problem Method) วิธีการทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Method) วิธีการใช้เชาว์ปัญญา (Intelligence Method)

สุวิทย์ หิรัญภณท์ (2540, หน้า 292 - 293) แบ่งขั้นตอนของการสอนแบบแก้ปัญหาไว้ 5 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 ขั้นตั้งปัญหาและทำความเข้าใจปัญหา ปัญหาเหล่านี้ได้มาจากความสนใจปรากฏการณ์ในชีวิตของผู้เรียนอย่างแท้จริง มิใช่ปัญหาที่ผู้สอนกำหนดให้ ผู้สอนเพียงแต่คอยแนะแนวให้ผู้เรียนเกิดปัญหาขึ้นเท่านั้น

ขั้นที่ 2 ขั้นแยกปัญหาและการวางแผนปัญหา ในขั้นนี้ผู้สอนและผู้เรียนจะช่วยกันแยกแยะปัญหา และแบ่งผู้เรียนออกเป็นกลุ่มเพื่อรับปัญหาย่อย ๆ เหล่านั้นไปแก้ไข

ขั้นที่ 3 ขั้นลงมือแก้ปัญหา ขั้นนี้ผู้เรียนจะได้แก้ปัญหาจริง ๆ โดยการค้นคว้า หาความรู้ และทดลอง เป็นการเรียนรู้โดยการกระทำจริง

ขั้นที่ 4 ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล รวบรวมความรู้เข้าด้วยกันและรายงานผล ในขั้นตอนนี้ผู้เรียนแต่ละกลุ่มจะรวบรวมความรู้และคำบอกเล่าต่าง ๆ ที่หามาได้ แล้วนำมารายงานให้ทราบทั่วทั้งชั้น

ขั้นที่ 5 ขั้นสรุปและประเมินผล ผู้สอนและผู้เรียนช่วยกันนำผลงานที่ค้นคว้าได้มาสรุปเข้าด้วยกัน โดยเรียบเรียงเป็นเรื่องราวโดยลำดับ เพื่อบันทึกและประเมินผลว่าผู้เรียนได้รับความรู้เพียงใด และมีข้อบกพร่องที่ต้องแก้ปัญหายังไร

นอกจากนี้ สมศักดิ์ ภูวิภาดารวรรณ (2537, หน้า 101 - 105) ได้กล่าวถึงวิธีการเรียนรู้ด้วยวิธีการแก้ปัญหาอีกรูปแบบหนึ่งคือ กระบวนการแก้ปัญหา : ความคิดสร้างสรรค์ทุติยภูมิ (Problem-Solving Process: Secondary Creativity) คือการนำเอาขั้นตอนการคิดสร้างสรรค์มาใช้ อย่างรู้ตัว โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. การนำเข้าสู่ปัญหา (Orientation) คือการดูขอบเขตของปัญหา และตั้งจุดมุ่งหมาย เพื่อให้ผู้เรียนมั่นใจว่าตนมีความตั้งใจจริงในการแก้ปัญหา เป็นการสำรวจปัญหาอย่างละเอียด เพื่อให้การทำงานง่ายขึ้น เป็นการเตรียมอารมณ์และความพร้อมของผู้เรียนในการเตรียมข้อมูล

2. การเตรียมข้อมูล (Preparation) เป็นการหาข้อเท็จจริง โดยการสำรวจทุกสิ่งที่คุณเรียนรู้ ไม่รู้ และต้องการจะรู้ เป็นการรวบรวมข้อมูลที่สำคัญต่อการแก้ปัญหา โดยพิจารณาว่าใคร ทำอะไร ที่ไหน เมื่อไหร่ และอย่างไร

3. การคิดแก้ปัญหาแบบเอนกนัย (Ideation) ทำโดยการตั้งคำถามที่ต้องการคำตอบได้หลายแบบ และพยายามหาคำตอบที่เป็นไปได้ให้มากที่สุดจากข้อมูลที่มีอยู่ อาจใช้วิธีระดมสมองด้วยตนเองโดยมีกฎเบื้องต้นคือ ประวิงเวลาการตัดสินใจ หาคำตอบที่แปลกให้ได้มากที่สุด และปรับปรุงเปลี่ยนแปลงความคิดเดิมให้ได้ความคิดใหม่

4. การประเมินหาคำตอบที่ดีที่สุด (Evaluation) เป็นการเลือกสรรหาคำตอบที่ดีที่สุด โดยจะต้องมีเกณฑ์การเลือกที่เหมาะสม

5. การนำไปปฏิบัติ (Implementation) ควรเริ่มจากการวางโครงสร้างโดยการตั้งคำถาม เช่น สิ่งใดต้องทำก่อน ใครมีหน้าที่อะไร ต้องใช้วัสดุอะไรบ้าง ต้องแบ่งเวลาอย่างไร ทำที่ไหน ขั้นตอนการทำงานเป็นอย่างไร เป็นต้น

กระบวนการคิดและปฏิบัติทั้ง 5 ขั้นที่กล่าวมาไม่ได้แบ่งแยกกันโดยเด็ดขาด ผู้เรียนสามารถย้อนกลับไปปรับปรุงความคิดในขั้นตอนที่ทำมาแล้วได้ การที่จะทำให้ผลงานประสบความสำเร็จจะต้องมีการปฏิบัติอย่างรอบครอบ ไม่รีบร้อน หรือข้ามขั้นตอนใดไป

ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้วิธีการแก้ปัญหา นั้นสามารถทำได้หลายรูปแบบ Taylor (1983, pp. 74 – 77) กล่าวว่ากิจกรรมการแก้ปัญหาก็คืองานที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้คิดริเริ่มมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา และทำงานให้บรรลุผลสำเร็จ การทำโครงการเป็นวิธีการแก้ปัญหาย่างหนึ่ง ที่ให้ผู้เรียนได้ค้นคว้าหาข้อมูล แลกเปลี่ยนข้อมูลและหาทางแก้ปัญหาร่วมกัน ดังจะเห็นได้จากงานวิจัยของ Bush (1995, pp. 32 – 37) ซึ่งได้ทำการศึกษาการจัดโครงการที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง ในวิชาภาษาอังกฤษ โดยจัดสถานการณ์จำลองให้ผู้เรียนร่วมมือกันออกแบบ สร้าง และจัดจำหน่ายของเล่นเด็ก มีการแบ่งกลุ่มผู้เรียนให้มีความหลากหลายของความสามารถ เพศ และเชื้อชาติ พบว่าผู้เรียนช่วยกันแก้ปัญหาโดยการพึ่งพาอาศัยกัน ผู้เรียนรู้จักเผชิญกับการแก้ปัญหา และพัฒนาทักษะในการคิดวิเคราะห์

การใช้วิธีการแก้ปัญหามักช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะต่าง ๆ และส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนดีขึ้น ดังจะเห็นได้จากงานวิจัยของ Theppomchai (cited in Orawan Sethasatian, 1995, p. 35) ซึ่งทำการเปรียบเทียบผลของการเรียนภาษาอังกฤษโดยใช้กิจกรรมการสื่อสารซึ่งประกอบไปด้วยกิจกรรมการแก้ปัญหาและการเรียนแบบปกติ พบว่าผู้เรียนที่เรียนโดยใช้กิจกรรมการสื่อสารซึ่งประกอบไปด้วยกิจกรรมการแก้ปัญหามีคะแนนสูงกว่าอย่างมีนัยสำคัญ

จะเห็นได้ว่าการเรียนรู้ด้วยวิธีการแก้ปัญหา มีความสอดคล้องกับการเรียนโดยใช้โครงงาน เพราะเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติและค้นคว้าด้วยตนเอง อย่างเป็นขั้นตอน ผู้เรียนจะได้ใช้ความคิด ในการร่วมกันแก้ปัญหา และดำเนินการเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายร่วมกัน

1.4.4 การสอนภาษาเพื่อการสื่อสาร (Communicative Approach)

การใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร เป็นการใช้ภาษาระหว่างผู้รับสารกับผู้ส่งสารที่เป็นระบบระเบียบ และมีจุดมุ่งหมาย มีองค์ประกอบต่าง ๆ เข้ามาเกี่ยวข้อง เพื่อให้การสื่อสารนั้นถูกต้องเหมาะสม และเป็นที่ยอมรับในสังคมที่ใช้ภาษานั้น สมิตรา อังวัฒนกุล (2536, หน้า 17 – 18) กล่าวว่า วิธีสอนที่ได้รับการยอมรับในปัจจุบันว่าเป็นวิธีสอนที่ทำให้ผู้เรียนสามารถนำภาษาไปใช้ในการสื่อสารได้จริง ได้แก่ วิธีสอนตามแนวการสอนเพื่อการสื่อสาร เนื่องจากจุดมุ่งหมายหลักของวิธีสอนนี้คือความสามารถในการสื่อสาร

จุดมุ่งหมายของการสอนเพื่อการสื่อสารจะมุ่งเน้นให้ผู้เรียนสามารถใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร ความหมายได้อย่างเหมาะสมกับสภาพสังคม Marrow (อ้างใน อรุณี วิริยะจิตรา, 2532, หน้า 58 – 66) จึงได้ให้หลักการเรียนการสอนเพื่อการสื่อสารว่าควรมีลักษณะดังนี้คือ

1. สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการเรียนรู้ว่าผู้เรียนเรียนภาษาไปเพื่ออะไร เช่น ในทักษะอ่านก็ควรฝึกให้ผู้เรียนสามารถอ่านให้เข้าใจและปฏิบัติตามข้อแนะนำต่าง ๆ ได้ ทักษะการเขียนก็ควรฝึกจนผู้เรียนให้สามารถเขียนสิ่งต่าง ๆ ที่สื่อสารได้ ส่วนทักษะการฟังและพูดก็ควรฝึกจนผู้เรียนสามารถได้ตอบการสนทนาแบบเผชิญหน้าหรือสนทนาทางโทรศัพท์ได้

2. เน้นความเข้าใจเรื่องทั้งหมดมากกว่าความสามารถในการแยกวิเคราะห์รายละเอียด ในการสื่อสารจริงเรามุ่งสนใจไปที่เนื้อความที่สารนั้นต้องการจะสื่อ โดยตีความข้อความทั้งหมด ไม่ใช่ตีความแต่ละประโยค ในการสื่อสารนอกจากส่วนที่เป็นภาษา (Linguistic Features) แล้วผู้เรียนยังต้องมีความเข้าใจในส่วนที่ไม่ใช่ตัวภาษา (Non-Linguistic Features) อีกด้วย เช่น น้ำเสียง วิธีการพูด ลักษณะท่าทาง การแต่งตัว สีหน้า การเคลื่อนไหว เป็นต้น นอกจากนั้นยังต้องอาศัยความรู้ทางวัฒนธรรม ความรู้ในสาขาวิชา ความรู้รอบตัวหรือประสบการณ์ช่วยในการตีความอีกด้วย

3. เน้นกระบวนการในการเรียนเท่ากับรูปแบบของภาษา เพื่อการสื่อสารที่เหมือนจริง จะได้เกิดขึ้นได้ในชั้นเรียน ซึ่งเหตุและปัจจัยที่ก่อให้เกิดการสื่อสารในชีวิตจริงมีหลายประการ เช่น ความต้องการในการแลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกัน ผู้สื่อสารมีโอกาสเลือกที่จะกล่าวอะไรและกล่าว

อย่างไร และมีโอกาสรู้ว่าการสื่อสารประสบผลสำเร็จหรือล้มเหลวในการสื่อความหมายได้จากข้อมูลย้อนกลับเพื่อให้สื่อความหมายได้ไม่ขาดตอน

4. ให้ผู้เรียนเป็นผู้ใช้ภาษา โดยให้ผู้เรียนสนทนาแลกเปลี่ยนข้อมูลกัน ให้เลือกใช้ภาษาตามที่ต้องการ และให้ประเมินการสื่อสารของตนเอง เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมรับผิดชอบการเรียนรู้ของตนเอง โดยการปรับบทบาทของผู้เรียนและผู้สอน และจัดกิจกรรมที่เอื้อให้ผู้เรียนได้ใช้ภาษามากที่สุด

5. ไม่ถือว่าข้อผิดพลาดเป็นสิ่งที่ต้องแก้ไขเสมอ เพราะการแก้ไขข้อผิดพลาดของผู้เรียนทุกครั้งจะทำให้ผู้เรียนขาดความมั่นใจในการใช้ภาษา และหลีกเลี่ยงการใช้ภาษาอยู่เสมอ การเรียนการสอนภาษาเพื่อการสื่อสารเน้นที่ความคล่องและความเหมาะสมในการใช้ภาษา ดังนั้นผู้สอนควรพิจารณาแก่สิ่งที่ผิดเฉพาะที่สำคัญ ๆ ซึ่งจะก่อให้เกิดความสับสนในการสื่อสารเท่านั้น เพื่อไม่ให้ผู้เรียนเกิดความท้อถอย เกรงกลัวการทำผิดและมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อการเรียนภาษา

สมิตรา อังวัฒนกุล (2537, หน้า 112 – 115) ได้สรุปขั้นตอนการสอนตามแนวการสอนภาษาเพื่อการสื่อสาร ไว้ดังนี้คือ

ขั้นที่ 1 : ขั้นเสนอเนื้อหา (Presentation or Introducing New Language) ผู้สอนจะให้ข้อมูลทางภาษาแก่ผู้เรียนซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้และฝึกใช้ภาษา จนกระทั่งผู้เรียนสามารถใช้ภาษาได้ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ คือให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และทำความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายและวิธีการใช้ภาษาที่เหมาะสมกับสถานการณ์ต่าง ๆ ควบคู่ไปกับการเรียนรู้กฎเกณฑ์ทางภาษา ทำโดยการเสนอบริบทหรือสถานการณ์แก่ผู้เรียน โดยใช้รูปภาพ หรือการเล่าเรื่องให้ฟัง แล้วเสนอเนื้อหาทางภาษาที่มีบริบทหรือสถานการณ์กำกับอยู่ด้วย โดยให้ผู้เรียนฟังหรืออ่าน นอกจากนั้นผู้สอนควรตั้งคำถามกระตุ้นการเรียนรู้ เพื่อตรวจสอบว่าผู้เรียนเข้าใจเรื่องราวที่ได้ฟังหรืออ่านเพียงใด

ขั้นที่ 2 : ขั้นการฝึก (Practice/Controlled Practice) เป็นการฝึกให้ผู้เรียนได้ใช้ภาษาที่เพิ่งเรียนรู้มาในลักษณะของการฝึกแบบควบคุม มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เรียนจดจำรูปแบบของภาษาได้ และทำความเข้าใจความหมาย ควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนทุกคนได้มีส่วนร่วม โดยอาจฝึกพร้อมกันทั้งห้อง เป็นกลุ่ม หรือทีละคนก็ได้ ผู้สอนต้องให้ข้อมูลป้อนกลับแก่ผู้เรียนแต่ละคนด้วย รวมถึงตรวจสอบความเข้าใจด้านความหมายโดยการตั้งคำถาม

ขั้นที่ 3 : ขั้นการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร (Production/Free Practice) มีจุดประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนได้ลองใช้ภาษาในสถานการณ์ต่าง ๆ ด้วยตนเอง โดยมีผู้สอนเป็นผู้แนะแนวทางเท่านั้น การฝึกใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารเป็นการเชื่อมโยงการเรียนรู้ภาษาในชั้นเรียนกับการนำภาษาไปใช้จริง

มีประโยชน์คือช่วยให้ผู้เรียนและผู้สอนรู้ว่าผู้เรียนเข้าใจและเรียนรู้ภาษาไปมากน้อยเพียงใด การที่จะถือว่าผู้เรียนได้เรียนรู้ภาษาอย่างแท้จริงก็คือผู้เรียนสามารถใช้ภาษาได้อย่างอิสระ และนำความรู้ที่มีอยู่มาทำให้เกิดประโยชน์อย่างเต็มที่ เป็นการสร้างความมั่นใจในการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารให้กับผู้เรียน การฝึกในขั้นนี้มักอยู่ในรูปของกิจกรรมแบบต่าง ๆ

อรุณี วิริยะจิตรา (2532, หน้า 78 – 95) กล่าวว่า กิจกรรมมีบทบาทสำคัญมากในกระบวนการเรียนการสอน ลักษณะของกิจกรรมที่เอื้อต่อการสื่อสารมีดังนี้คือ

1. กิจกรรมจะต้องมีความสอดคล้องกับจุดประสงค์ของบทเรียน และต้องช่วยเสริมให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ตามจุดประสงค์ของบทเรียนที่วางไว้
2. กิจกรรมมีจุดมุ่งหมายในการใช้ภาษาเพื่อสื่อความหมาย ซึ่งเป็นการสื่อสารจริงในชีวิตประจำวัน
3. กิจกรรมทำให้เกิดความจำเป็นที่จะสื่อความหมาย มีการสร้างสถานการณ์เพื่อให้เกิดความจำเป็นในการสื่อความหมาย โดยใช้หลักการให้ข้อมูลคนละตอนแก่ผู้เรียนแต่ละคนในกลุ่ม และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ตัดสินใจแก้ปัญหาอย่างใดอย่างหนึ่ง
4. กิจกรรมเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้รับรู้ผลการสื่อความหมาย โดยได้รับข้อมูลย้อนกลับจากกันและกัน เพื่อจะได้ประเมินความสำเร็จในการสื่อสารของตนได้
5. กิจกรรมน่าสนใจมีลักษณะท้าทาย ควรมีเนื้อหาและวิธีการที่น่าสนใจ เหมาะสมกับวัยและความถนัดของผู้เรียน กิจกรรมที่ดีไม่ควรง่ายเกินไปเพราะจะทำให้ผู้เรียนเบื่อ แต่กิจกรรมที่ยากไปจะทำให้ผู้เรียนท้อถอย ดังนั้น กิจกรรมที่ดีควรมีเนื้อหาทางภาษาในระดับ $i+1$ คือสูงกว่าระดับความสามารถทางภาษาของผู้เรียนเล็กน้อย เพื่อจะได้เกิดการเรียนรู้
6. กิจกรรมเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีโอกาสเลือกเนื้อหาหรือรูปแบบภาษาตามความต้องการ
7. กิจกรรมเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ใช้ความรู้และประสบการณ์ที่มีอยู่ เช่น ความรู้ในภาษา ประสบการณ์ ความรู้ในสาขาวิชา ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม มาช่วยในการตีความ เพื่อจะได้สื่อความหมายได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

การจัดการเรียนการสอนภาษาเพื่อการสื่อสารสามารถทำได้หลายลักษณะ คือ อาจเป็นกิจกรรมแบบทำคนเดียว กิจกรรมคู่ กิจกรรมกลุ่ม หรือร่วมกันทำทั้งชั้นก็ได้ เพื่อให้การเรียนการสอนเกิดความน่าสนใจ ก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ในชั้นเรียน และช่วยให้ผู้เรียนได้ฝึกใช้ภาษาในรูปแบบต่าง ๆ

2. วัฒนธรรมกับการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ

ในปัจจุบันทฤษฎีและแนวความคิดทางด้านสังคมศาสตร์กำลังเข้ามามีบทบาทที่สำคัญในการเรียนการสอนภาษา ซึ่งมีความเชื่อว่าการที่ผู้เรียนจะสามารถสื่อความหมายได้ในชีวิตจริงนั้น นอกจากจะมีความรู้ในตัวภาษาแล้ว ยังต้องมีองค์ประกอบอย่างอื่นมาช่วย และองค์ประกอบที่สำคัญก็คือองค์ประกอบทางด้านสังคมและวัฒนธรรม (Sociocultural Aspects) (สุภัทรา อักษรานุเคราะห์, 2532, หน้า 1)

จะเห็นได้ว่าแนวทางการจัดการเรียนการสอนภาษาเพื่อการสื่อสาร (Communicative Approach) ได้มีการมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถทั้งทางด้านความสามารถด้านภาษา (Linguistic Competence) ได้แก่ กฎเกณฑ์ ไวยากรณ์ เสียง คำศัพท์ โครงสร้างต่าง ๆ และทักษะทางภาษาทั้งสี่ คือ ฟัง พูด อ่าน และ เขียน รวมถึงความสามารถทางการสื่อสาร (Communicative Competence) ได้แก่ การนำความรู้ทางด้านเนื้อหาภาษามาสื่อความหมายได้อย่างถูกต้องเหมาะสมกับสถานการณ์ และการที่จะสื่อสารให้ถูกต้องเหมาะสมนั้น ผู้เรียนจำเป็นจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมของเจ้าของภาษา เพื่อจะได้มาซึ่งความเข้าใจอันดีระหว่างเชื้อชาติ จึงทำให้มีความจำเป็นในการเรียนรู้วัฒนธรรมไปพร้อม ๆ กับการเรียนภาษา

2.1 ความหมายของ “วัฒนธรรม”

คำว่า “วัฒนธรรม” ตรงกับคำว่า “Culture” ในภาษาอังกฤษ จากการศึกษาความหมายของคำนี้ พบว่ามีผู้ให้คำนิยามที่คล้ายคลึงกัน เช่น

สุวิทย์ หิรัญภาณนท์ (2540, หน้า 59) ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมว่าหมายถึง สิ่งที่ทำให้เจริญงอกงามแก่หมู่คณะ วิถีชีวิตของหมู่คณะ วัฒนธรรมในทางวิทยาการหมายถึง พฤติกรรมและสิ่งทีคนในหมู่ผลิตและสร้างสรรค์ขึ้นด้วยการเรียนรู้จากกันและกัน และร่วมให้อยู่ในหมู่พวกของตน ส่วนในทางการศึกษา วัฒนธรรม คือ กระสวนแห่งพฤติกรรม (Pattern of Behavior) ทั้งหลายของมนุษย์

ส่วน Levine and Ademan (อ้างถึงใน สุภัทรา อักษรานุเคราะห์, 2532, หน้า 2) กล่าวว่า วัฒนธรรม หมายถึง ภูมิหลังร่วมกัน เช่น เชื้อชาติ กลุ่มชน ศาสนา ซึ่งสะท้อนออกมาในรูปของภาษา และการสื่อความหมายที่เหมือนกัน ตลอดจนขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อ ทักษะ ค่านิยม

และการดำเนินชีวิตร่วมกัน ทั้งนี้มีความหมายรวมทั้งการแสดงออกทางคำพูด และการแสดงออกที่ไม่ใช้คำพูดที่เหมือนกันอีกด้วย

นอกจากนี้ วีระ บำรุงรักษา (2538, หน้า 4) กล่าวว่า วัฒนธรรม คือ ส่วนประกอบที่สลับซับซ้อนทั้งหมดของลักษณะอันชัดเจนของจิตวิญญาณ วัตถุ สติปัญญา และอารมณ์ ซึ่งประกอบกันขึ้นเป็นสังคมหรือหมู่คณะ วัฒนธรรมมิได้หมายถึงเฉพาะเพียงศิลปะและวรรณกรรมเท่านั้น แต่หมายถึงฐานนิยมต่าง ๆ ของชีวิต สิทธิพื้นฐานของมนุษย์ ระบบค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณี และความเชื่อ

สุภัทรา อักษรานุเคราะห์ (2532, หน้า 2) ได้สรุปว่า วัฒนธรรมคือทุกสิ่งทุกอย่างที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิตของคนในสังคม หรือวิถีทางดำเนินชีวิตของชุมชนหมู่หนึ่ง ซึ่งรวมกันอยู่ที่หนึ่งหรือประเทศหนึ่งโดยเฉพาะ

วิไลพร ธนสุวรรณ (2537, หน้า 3) สรุปว่าวัฒนธรรมมีความหมายทั้งในนามธรรมและรูปธรรม ทางด้านนามธรรมรวมถึงความคิด ค่านิยม ความเชื่อ ทศนคติ ของคนที่มีต่อสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ส่วนในเชิงรูปธรรมจะเป็นรูปแบบพฤติกรรมของคน ในการรับประทานอาหาร การแต่งกาย รวมทั้งผลงานที่คนในแต่ละชุมชนสร้างสรรค์ขึ้นมาให้ปรากฏในสังคมที่อยู่อาศัย

จากคำจำกัดความที่กล่าวมา อาจกล่าวได้ว่า วัฒนธรรมคือรูปแบบการดำเนินชีวิตของคนในสังคม รวมทั้งผลผลิต และทัศนคติของกลุ่มคนในแต่ละชุมชน

2.2 ประเภทของวัฒนธรรม

เนื่องจากวัฒนธรรมมีความหมายที่กว้าง นักการศึกษาหลายคนจึงได้จัดแบ่งประเภทของวัฒนธรรมเพื่อให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น ดังนี้

Allen and Valette (1972, p. 245) ได้แบ่งวัฒนธรรมออกเป็นสองประเภท คือ

1. ผลสำเร็จที่เกิดจากการสร้างสรรค์ของคนในสังคมเพื่อนำไปสู่อารยธรรม เช่น ศิลปะ ดนตรี วรรณกรรม สถาปัตยกรรม เทคโนโลยี การค้นพบทางวิทยาศาสตร์ และการเมือง
2. รูปแบบทางพฤติกรรม หรือวิถีชีวิตของคน เช่น การรับประทานอาหาร การประกอบอาชีพ การอยู่ร่วมกันในสังคม ทัศนคติที่มีต่อเพื่อนและสมาชิกในครอบครัว การวางตัวในสถานการณ์ที่ต่างกัน รวมถึงขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ เป็นต้น

ในขณะที่ Brooks (cited in Hendon, 1980, p. 93) ได้แบ่งประเภทของวัฒนธรรมไว้ 5 ประการ ดังนี้คือ

1. ความเติบโตทางชีววิทยา
2. การกล่อมเกลานุคลิกเฉพาะตัว
3. วรรณคดีและศิลปกรรม
4. รูปแบบการดำรงชีวิต
5. วิถีชีวิตของคนในสังคม

ส่วน Gail Robinson (cited in Tomalin and Stempleski, 1993, p. 7) ได้แบ่งวัฒนธรรมออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

1. ผลงาน (Products) ได้แก่ วรรณกรรม คติชาวบ้าน ศิลปะ ดนตรี และงานหัตถกรรม
2. ความคิด (Ideas) ได้แก่ ความเชื่อ ค่านิยม ขนบธรรมเนียม
3. พฤติกรรม (Behaviors) ได้แก่ ธรรมเนียมปฏิบัติ อุปนิสัย การแต่งกาย อาหาร และ การใช้เวลาว่าง

อย่างไรก็ตาม Allen and Valette (1972), Brooks (cited in Hendon, 1980) และ Tomalin and Stempleski (1993) ต่างก็เห็นตรงกันว่าประเภทของวัฒนธรรมที่ควรสอดแทรกในการเรียนการสอนภาษานั้นควรเป็นวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบพฤติกรรมการดำเนินชีวิตมากกว่าวัฒนธรรมประเภทอื่น

2.3 ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมและภาษา

จะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมมีความเกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตของคนในสังคม โดยมีภาษาเป็นสื่อที่ทำให้วัฒนธรรมคงอยู่ ภาษาและวัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งที่คู่กัน โดยที่ จิรภา สุนทรสิต (2532, หน้า 16-18) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างภาษาและวัฒนธรรมว่า ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับมนุษย์นั้นล้วนเป็นวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษาเป็นสิ่งที่มีความเกี่ยวข้องกับมนุษย์มาตั้งแต่เกิดจนตาย ภาษาและวัฒนธรรมจึงมีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้น กล่าวคือ ภาษาเป็นเครื่องมือถ่ายทอดและบันทึกวัฒนธรรมทุกด้านไม่ให้สูญหาย และช่วยถ่ายทอดสืบต่อให้ชนรุ่นหลังได้รับรู้ นอกจากนี้ภาษายังเป็นเครื่องมือสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของคนในแต่ละสังคม ได้แก่ ความเป็นอยู่ ทัศนคติ ความคิด ค่านิยม ความเชื่อ ตลอดจนสภาพสังคมต่าง ๆ

นอกจากนี้ สุภัทรา อักษรานุเคราะห์ (2532, หน้า 13-15) กล่าวว่า ภาษาเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม ซึ่งเป็นไปในลักษณะที่ภาษาเป็นส่วนเล็กสัมพันธ์กับวัฒนธรรมซึ่งเป็นส่วนใหญ่ เป็นสิ่งที่แยกจากกันไม่ได้เหมือนโยนโยนโยนที่ไร้รอยต่อ ด้วยเหตุนี้การใช้ภาษาในการสื่อความหมายกับผู้อื่นนั้นจะต้องรู้กฎทางสังคม คือเข้าใจกฎการพูด มีความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมและสังคม ตลอดจนมีความรู้เกี่ยวกับเจ้าของภาษาจะพูดอย่างไรในบริบทต่าง ๆ อันเป็นพื้นฐานความรู้ในการเลือกใช้ถ้อยคำที่เหมาะสมในบริบททางสังคม ความรู้ทางวัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งจำเป็นต่อการเรียนการสอนภาษาเป็นอย่างยิ่ง และการที่ผู้สอนภาษาต้องสนใจการศึกษาวัฒนธรรมไม่ใช่เพราะต้องการสอนวัฒนธรรมของชนชาติอื่น แต่เพราะมีความจำเป็นในการสอนภาษา ถ้าหากไม่สอนวัฒนธรรมควบคู่กันไปด้วยแล้ว ก็เหมือนกับสอนสัญลักษณ์ที่ไม่มี ความหมาย

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าการเรียนรู้ภาษา ผู้เรียนจำเป็นที่จะต้องมีความรู้ทางด้านวัฒนธรรมของเจ้าของภาษา เพื่อให้การสื่อสารเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ถูกต้อง และเหมาะสม เนื่องจากการนำความรู้ทางภาษามาใช้ คือการประสานความรู้ในตัวภาษาและความเข้าใจในวัฒนธรรมเข้าด้วยกัน

2.4 บทบาทของวัฒนธรรมในการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ

เนื่องจากภาษาและวัฒนธรรมมีความสัมพันธ์กันตามที่ได้กล่าวมาแล้ว ผู้เรียนจึงจำเป็นต้องเรียนรู้และทำความเข้าใจในวัฒนธรรม ประเพณี ความคิด ค่านิยม และอุปนิสัยของเจ้าของภาษา เพื่อจะนำไปสู่ความเข้าใจอันดีในการติดต่อสื่อสาร เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตรภาษาอังกฤษที่ว่า เพื่อให้สามารถใช้ภาษาสื่อสารในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ถูกต้องตามหลักภาษา และเหมาะสมกับวัฒนธรรม และให้มีความรู้ความเข้าใจเรื่องราวและวัฒนธรรมของผู้ที่พูดภาษาอังกฤษเป็นภาษาแม่ และพัฒนาความสามารถทางภาษาอังกฤษให้มีความเข้าใจในวัฒนธรรมอันหลากหลายของประชาคมโลก รวมทั้งสามารถถ่ายทอดความคิดและวัฒนธรรมไทยไปยังสังคมโลกได้ (กรมวิชาการ, 2539, หน้า 2-3)

นอกจากนี้ Allen and Vallette (1977, p. 326) กล่าวว่า การเรียนรู้วัฒนธรรมของเจ้าของภาษายังก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้เรียน ดังนี้คือ

1. เพิ่มพูนความสนใจในเรื่องของวัฒนธรรมเจ้าของภาษา
2. กระตุ้นให้เกิดความสนใจในการเรียนภาษาต่างประเทศ
3. มีทัศนคติที่ดีต่อวัฒนธรรมของชนชาติอื่น

4. เป็นการพัฒนาความสามารถในการสื่อ ความหมายในวัฒนธรรมเจ้าของภาษา อย่างถูกต้องเหมาะสม

5. สามารถปรับปรุงตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมเจ้าของภาษาได้ในสถานการณ์จริง

6. ปลูกฝังความเข้าใจในการตีความอ้างอิงทางวัฒนธรรม ค่านิยม และทัศนคติของเจ้าของภาษา

การสอนวัฒนธรรมควบคู่ไปกับการสอนภาษาจะเป็นการดึงดูดความสนใจของผู้เรียน เนื่องจากเป็นสิ่งแปลกใหม่ ซึ่งจะช่วยให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาดีขึ้น และผู้เรียนจะเกิดความเข้าใจในตัวภาษามากขึ้น ดังจะเห็นได้จากงานวิจัยของ สุพรรณนิกา วัฒนบุญ (2523) ได้ทำการเปรียบเทียบ การสอนภาษาอังกฤษแบบเสริมวัฒนธรรมของเจ้าของภาษากับการสอนภาษาอังกฤษแบบธรรมดา ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 พบว่าผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนทั้งสองกลุ่มแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .01 โดยกลุ่มทดลองที่ได้รับการสอนภาษาอังกฤษด้วยวิธีเสริมวัฒนธรรมมีผลสัมฤทธิ์ สูงกว่ากลุ่มควบคุมที่ได้รับการสอนด้วยวิธีธรรมดา

ในทำนองเดียวกัน ทศพร สุวรรณชาติ (2530) ซึ่งศึกษาและเปรียบเทียบสัมฤทธิ์ผลและ ทัศนคติในการเรียนภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่เรียนด้วยการสอดแทรกและ ไม่สอดแทรกเนื้อหาและกิจกรรมทางวัฒนธรรมของเจ้าของภาษา ผลการวิจัยพบว่าสัมฤทธิ์ผลของ กลุ่มที่เรียนโดยการสอดแทรกเนื้อหาและกิจกรรมทางวัฒนธรรมสูงกว่ากลุ่มที่เรียนโดยไม่สอดแทรก เนื้อหาและกิจกรรมทางวัฒนธรรม และทัศนคติในการเรียนภาษาอังกฤษของนักเรียนที่เรียนโดยการ สอดแทรกเนื้อหาและกิจกรรมทางวัฒนธรรมของเจ้าของภาษาสูงขึ้นหลังการทดลอง

นอกจากนี้ความรู้ทางวัฒนธรรมยังส่งผลอย่างมากต่อการอ่าน ซึ่งความรู้ภูมิหลังทางวัฒนธรรม ของเจ้าของภาษาจะทำให้ผู้อ่านทำความเข้าใจต่อสิ่งที่อ่านได้ดียิ่งขึ้น ดังจะเห็นได้จากงานวิจัยของ นักการศึกษาหลายคน เช่น Johnson, Au, Stevens, Joag-Dev and Anderson (cited in Floyd and Carrell, 1987, pp. 90 – 91) ซึ่งพบว่า การสอนอ่านแบบให้ประสบการณ์ทางวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับ เนื้อหาที่เรียน ทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจในการอ่านได้ดีกว่าผู้เรียนที่ไม่ได้เรียนด้วยวิธีนี้ ซึ่งสอดคล้อง กับงานวิจัยของ วรณงาม ภวศรานนท์ (2530) ซึ่งทำการศึกษาผลกระทบของโครงสร้างความรู้ ทางวัฒนธรรมที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ในการอ่านเพื่อทำความเข้าใจภาษาอังกฤษ พบว่า โครงสร้างความรู้ ทางวัฒนธรรมมีผลต่อความเข้าใจในการอ่านอย่างมีนัยสำคัญ

จะเห็นได้ว่าความรู้ทางวัฒนธรรมของเจ้าของภาษามีบทบาทที่สำคัญต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาของผู้เรียนเป็นอย่างมาก และยังเป็นสิ่งกระตุ้นให้ผู้เรียนมีความสนใจในการเรียนภาษาได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้การเรียนรู้วัฒนธรรมของเจ้าของภาษาจะทำให้ผู้เรียนหันมาสนใจวัฒนธรรมของตนเองอีกด้วย โดยในขณะที่สอนผู้สอนจะต้องทำการเปรียบเทียบวัฒนธรรมของเจ้าของภาษากับวัฒนธรรมของตนเองไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งจุดนี้เองจะทำให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมประจำชาติของตนเอง และเป็นการสร้างความตระหนักในการอนุรักษ์วัฒนธรรมไว้ให้คนรุ่นหลังต่อไป (วิไลพร ธนสุวรรณ, 2537, หน้า 6)

2.5 หัวข้อวัฒนธรรมที่ควรนำมาสอนกับทักษะทางภาษา

ความรู้ทางวัฒนธรรมนั้นเข้ามามีบทบาทต่อการเรียนรู้ภาษาเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เพราะแต่ละชาติแต่ละภาษาก็มีวัฒนธรรมที่แตกต่างกันไป สิ่งที่มีความหมายอย่างหนึ่งในวัฒนธรรมหนึ่งอาจมีความหมายแตกต่างกันไปในอีกวัฒนธรรมหนึ่งก็ได้ ซึ่งอาจเป็นผลทำให้เกิดความเข้าใจที่ผิดในการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม ดังนั้นการเรียนรู้เนื้อหาทางวัฒนธรรมจะทำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในการติดต่อสื่อสารกับเจ้าของภาษาและเข้าใจถึงพฤติกรรมของเจ้าของภาษา

อย่างไรก็ตาม วัฒนธรรมเป็นเรื่องที่กว้างมาก ดังนั้นผู้สอนจะต้องทำการเลือกหัวข้อและเนื้อหาให้เหมาะสมกับผู้เรียน โดยจะต้องมีความน่าสนใจและทำให้ผู้เรียนเข้าใจถึงพฤติกรรมและความรู้สึกนึกคิดของเจ้าของภาษา เพื่อให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกันในการติดต่อสื่อสารและใช้ภาษาในสังคมได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม นักการศึกษาหลายคนได้จัดหมวดหมู่และเสนอแนะหัวข้อวัฒนธรรมที่นำมาใช้สอนกับทักษะทางภาษาไว้ ดังเช่น

Finocchiaro and Bonomo (อ้างใน สุภัทรา อักษรานุเคราะห์, 2532, หน้า 26 - 30) ได้เสนอแนะหัวข้อวัฒนธรรมที่ควรนำมาสอนในบทสนทนา หรือเปรียบเทียบกับวัฒนธรรมของผู้เรียน ดังนี้คือ

1. การแนะนำและการให้ข้อมูลส่วนตัว
 - 1.1 การทักทาย การอำลา การแนะนำตัว
 - 1.2 การให้ข้อมูลของตนเองและผู้อื่น
 - 1.3 ที่อยู่และอายุ

2. ห้องเรียน

2.1 ชื่อและที่ตั้งของห้องเรียน

2.2 ชื่อของสื่อการสอน

2.3 จำนวนที่ใช้ในห้องเรียน

3. โรงเรียน

3.1 ที่ตั้งของห้อง และสถานที่ต่าง ๆ ในอาคาร

3.2 บุคคลในอาคารนั้น ๆ (ชื่อ หน้าที่การงาน)

3.3 กฎและระเบียบข้อบังคับ (เวลาเข้า-ออกจากโรงเรียน)

3.4 กิจกรรมของโรงเรียน (ชมรม องค์กร โปรแกรมต่าง ๆ)

4. ครอบครัว

4.1 สมาชิกในครอบครัว

4.2 ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว

4.3 บ้าน (ห้อง การใช้สอย เครื่องเรือน การทำความสะอาด)

4.4 อาชีพของสมาชิก

4.5 อาหาร (การจัดโต๊ะ)

4.6 สุขภาพ

4.7 เครื่องแต่งกาย (ตามฤดูกาล)

4.8 กิจกรรมสันทนาการต่าง ๆ

5. ชุมชนต่าง ๆ

5.1 สถานบริการทางสุขภาพ

5.2 การสื่อสารและคมนาคม (โทรศัพท์ ไปรษณีย์ วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์)

5.3 สถานที่ราชการ (สถานีตำรวจ ที่ทำการไปรษณีย์ สถานีดับเพลิง)

5.4 เขตในเมืองและนอกเมือง

5.5 เหตุการณ์ประจำวัน

5.6 สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ (สวนสาธารณะ ห้องสมุด โรงภาพยนตร์ ร้านกาแฟ)

6. มรดกทางวัฒนธรรม

- 6.1 วันหยุด
- 6.2 วีรชนและประวัติศาสตร์
- 6.3 เอกสารทางประวัติศาสตร์และสุนทรพจน์
- 6.4 เพลง คำประพันธ์ และสุภาษิต
- 6.5 ดนตรี วรรณคดี และศิลปะ
- 6.6 พัฒนาการทางวิทยาศาสตร์

7. การแนะนำส่วนตัว

7.1 การสมาคม เช่น การเข้าสถานที่พักผ่อนหย่อนใจต่าง ๆ ค่าบัตรผ่านประตู หรือคุณสมบัติที่จะเข้าไปในสถานที่นั้น ๆ

7.2 ความสัมพันธ์ทางสังคม เช่น การอยู่ร่วมกัน การทำงานร่วมกัน การเล่นด้วยกัน กับผู้อื่นในชุมชนหรือโรงเรียน

7.3 ขนบธรรมเนียมประเพณี

- 7.3.1 การทักทายและกล่าวลาเพื่อน ผู้ใหญ่ และเด็ก
- 7.3.2 อาหาร เวลารับประทานอาหาร ชนิดของร้านอาหาร
- 7.3.3 วันสำคัญ ตลอดจนการให้ของขวัญ การเยี่ยมเยียน การส่งบัตรอวยพร
- 7.3.4 การแต่งกายตามฤดูกาล แบบพิธีการ แบบลำลอง และในโอกาสพิเศษ
- 7.3.5 การสื่อสารทางจดหมาย โทรเลข โทรศัพท์
- 7.3.6 การคมนาคม ธรรมเนียมการจอง และการตรงต่อเวลา
- 7.3.7 การปฏิบัติตามระเบียบทางธุรกิจและกฎหมาย
- 7.3.8 การติดต่อระหว่างคนรักและการแต่งงาน
- 7.3.9 รูปแบบของพฤติกรรมทางสังคม ทางการศึกษา และอาชีพ
- 7.3.10 การให้ความรู้ทางการบริโภค เช่น การซื้อสินค้าเงินผ่อน การกู้โดยใช้เครดิต

7.4 เรื่องที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

- 7.4.1 โอกาสที่จะศึกษาต่อ
- 7.4.2 คุณสมบัติที่จะรับเข้าศึกษาต่อ
- 7.4.3 การให้ทุน

- 7.4.4 การฝึกอาชีพ
- 7.4.5 การศึกษาผู้ใหญ่
- 7.4.6 ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ และอื่น ๆ
- 7.5 เรื่องที่เกี่ยวข้องกับอาชีพ
 - 7.5.1 โอกาสของการเข้าทำงาน
 - 7.5.2 คุณสมบัติที่จะสมัครงาน
 - 7.5.3 วิธีการหางาน (จากศูนย์จัดหางาน หนังสือพิมพ์ เพื่อน และจดหมาย)
 - 7.5.4 การกรอกแบบฟอร์มสมัครงาน
 - 7.5.5 การเข้าทำงาน (การแต่งกาย และการสัมภาษณ์)
 - 7.5.6 การทำงาน (การตรงต่อเวลา การปฏิบัติงาน การมีมนุษยสัมพันธ์)
 - 7.5.7 กฎหมายแรงงาน ภาษี บำนาญ สิทธิ และความรับผิดชอบ)
- 7.6 การใช้เวลารว่าง
 - 7.6.1 งานอดิเรก
 - 7.6.2 ศิลปะ หัตถกรรม การเดินร่ำ การกีฬา
 - 7.6.3 การเป็นสมาชิกสโมสรต่าง ๆ
- 7.7 การนับถือศาสนา
 - 7.7.1 สิทธิส่วนบุคคล
 - 7.7.2 สถานที่ปฏิบัติธรรม
- 8. อื่น ๆ
 - 8.1 การแสดงออกเกี่ยวกับเวลา
 - 8.2 อากาศและความปลอดภัย
 - 8.3 ฤดูกาลต่าง ๆ
 - 8.4 มารยาทต่าง ๆ เช่น การเห็นด้วย ไม่เห็นด้วย การแสดงความเสียใจ ดีใจ

นอกจากนี้ Brooks (อ้างใน ญัฎฐพล ภักดีเจริญ, 2537, หน้า 21 – 23) ได้เสนอหัวข้อทางวัฒนธรรมในการเรียนภาษาไว้ 64 หัวข้อ ได้แก่

1. การทักทาย การแนะนำตนเอง และการกล่าวลา
2. การแลกเปลี่ยนข้อมูลส่วนบุคคล
3. ระดับของการพูด
4. รูปแบบของความสุภาพ
5. การให้ความเคารพ
6. ท่วงทำนองในการพูด
7. คำย่อ
8. คำอุทาน
9. ความผิดพลาดในการออกเสียง
10. คำต้องห้าม
11. ภาษาพูดและภาษาเขียน
12. ตัวเลข
13. คติชาวบ้าน
14. วรรณกรรมเด็ก
15. กฎระเบียบ
16. วันเทศกาล
17. วันหยุด
18. การหยุดวันอาทิตย์
19. เกมส์
20. ดนตรี
21. การเดินทาง
22. สัตว์เลี้ยง
23. การใช้โทรศัพท์
24. มิตรภาพ
25. ความเห็นส่วนตัว

26. การทำให้ร่างกายอบอุ่นหรือเย็นสบาย
27. ความสะอาด
28. เครื่องสำอาง
29. ยาสูบและการสูบบุหรี่
30. ยาและการรักษาโรค
31. การแข่งขัน
32. การนัดหมาย
33. การซื้อเชิญ
34. การจราจร
35. การเป็นเจ้าของ การซ่อม และการขับรถยนต์
36. วิทยาศาสตร์
37. สิ่งประดิษฐ์
38. กีฬา
39. รายการทางวิทยุและโทรทัศน์
40. หนังสือ
41. สิ่งพิมพ์
42. งานอดิเรก
43. การเรียนที่โรงเรียน
44. การเรียนที่บ้าน
45. การประพันธ์
46. การเขียนจดหมาย
47. การรับประทานอาหารที่บ้าน
48. การรับประทานอาหารนอกบ้าน
49. เครื่องดื่ม
50. อาหารว่าง
51. ร้านกาแฟ ร้านเครื่องดื่ม และภัตตาคาร
52. สวน สนามหญ้า และทางเดิน

53. สวนสาธารณะ และสนามเด็กเล่น
54. ดอกไม้และสวน
55. ภาพยนตร์และโรงละคร
56. การแข่งขันความเร็ว ละครสัตว์ และการขี่ม้า
57. พิพิธภัณฑ์ นิทรรศการ และสวนสัตว์
58. การคมนาคม
59. ความแตกต่างระหว่างชีวิตในเมืองกับชนบท
60. การพักผ่อนและสถานที่ท่องเที่ยว
61. การพักผ่อนและเดินทางไกล
62. การเก็บหอม
63. การทำงานชั่วคราว
64. อาชีพการงาน

วิไลพร ธนสุวรรณ (2537, หน้า 7 – 85) ได้รวบรวมเนื้อหาวัฒนธรรมที่เน้นพฤติกรรมและการแสดงออกเป็นส่วนใหญ่ และสอดแทรกเนื้อหาวัฒนธรรมด้านความคิดหรือความรู้สึก โดยมีหัวข้อดังต่อไปนี้

1. การดำเนินชีวิต
 - 1.1 ชีวิตความเป็นอยู่ภายในครอบครัว
 - 1.2 การใช้เวลารว่าง
 - 1.3 การนัดพบ
 - 1.4 ความเชื่อในเรื่องศาสนาและโชคลาง
2. การสนทนาในชีวิตประจำวัน
 - 2.1 การสื่อสารโดยใช้คำพูด – หน้าที่ของภาษา สำนวนภาษาที่ใช้ ภาษาต้องห้ามทางวัฒนธรรม
 - 2.2 การสื่อสารโดยไม่ใช้คำพูด – การแสดงออกด้วยท่าทาง การเปล่งเสียงเพื่อแสดงความหมาย

3. สุภาชิต

4. อาหารและเครื่องดื่ม

- 4.1 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับอาหาร
- 4.2 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับเครื่องดื่ม
- 4.3 อุปกรณ์และเครื่องมือในการรับประทานอาหารและเครื่องดื่ม
- 4.4 วิธีใช้เครื่องมือในการรับประทานอาหารตะวันตก
- 4.5 มารยาทในการรับประทานอาหารตะวันตก

5. เทศกาลหรือวันสำคัญ

นอกจากนี้ สุภัทรา อักษรานุเคราะห์ (2532, หน้า 34) ได้ทำการศึกษาจากหนังสือเรียนที่กระทรวงศึกษาธิการอนุมัติให้ใช้ในการเรียนการสอนภาษาทั้งในระดับมัธยมต้นและมัธยมปลายแล้วพบว่าหัวข้อวัฒนธรรมที่จัดเป็นหมวดหมู่ได้ดังนี้คือ

1. การสนทนาในชีวิตประจำวัน เช่น การแนะนำ การตอบรับและการปฏิเสธคำเชิญ การขอโทษ การโทรศัพท์ การสมัครงาน การจ่ายของ เป็นต้น
2. ค่านิยมของครอบครัวและสังคม เช่น การอยู่ร่วมกันของครอบครัว การมีนัดและการแต่งงาน การศึกษา การทำงาน เป็นต้น
3. ประเพณีและการเฉลิมฉลองในโอกาสต่าง ๆ เช่น วันวาเลนไทน์ วันฮาโลวีน วันขอบคุณพระเจ้า วันคริสตมาส บุคคลและสถานที่สำคัญต่าง ๆ เป็นต้น
4. อาหารและเครื่องดื่ม เช่น อาหารมื้อต่าง ๆ มารยาทในการรับประทานอาหาร การใช้เครื่องดื่มสำหรับฤดูหนาว เป็นต้น
5. การใช้เวลาว่าง เช่น การเล่นกีฬา และการกีฬา งานอดิเรก และการเดินทาง เป็นต้น
6. การแสดงออกโดยไม่ใช้คำพูด เช่น น้ำเสียง ความรู้สึก และทัศนคติ เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมมีขอบเขตกว้างขวาง และมีความหลากหลายอย่างมาก ดังนั้นผู้สอนจึงต้องทำการเลือกหัวข้อที่จะสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียน ซึ่ง สุภัทรา อักษรานุเคราะห์ (2532, หน้า 34 – 35) ได้เสนอแนะเกณฑ์ในการเลือกหัวข้อวัฒนธรรมที่จะใช้ในการสอน ซึ่งประกอบไปด้วย

1. ความจำเป็น (Need) ซึ่งจะต้องพิจารณาจุดประสงค์ของผู้เรียน โดยนำมาสัมพันธ์กับทักษะต่าง ๆ เช่น การอ่าน การเขียน และการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม
2. ประโยชน์ (Usefulness) ซึ่งจะต้องพิจารณาความแรงด้นในการนำไปใช้ ผู้เรียนควรเริ่มพัฒนาความสำนึกทางสังคมภาษาศาสตร์จากจุดนี้
3. การนำไปใช้ (Productivity) ซึ่งจะต้องพิจารณาสถานการณ์ต่าง ๆ ที่จะนำไปใช้ เช่น Goodbye สามารถใช้ได้บ่อยครั้งและหลากหลายสถานการณ์มากกว่า Take it easy ในการกล่าวลา
4. เป็นเรื่องที่มีอยู่ประจำและเกิดขึ้นบ่อย (Currency and Frequency) ซึ่งเกี่ยวข้องกับความเป็นเรื่องที่จะนำมาใช้
5. ความสะดวกที่จะนำมาใช้ (Ease) ซึ่งจะต้องพิจารณาในแง่ที่ผู้เรียนจะนำไปใช้ได้ โดยศึกษาในด้านการใช้ภาษาของผู้เรียนว่าออกเสียงและใช้ประโยคได้ถูกต้อง ถ้าเป็นสำนวนที่มีความหมายเดียวกันจะต้องใช้สำนวนที่พบเห็นบ่อยและเป็นที่ยอมรับ

2.6 การผสมผสานความรู้ทางวัฒนธรรมกับการสอนทักษะทางภาษา

การผสมผสานความรู้ทางวัฒนธรรมกับการสอนทักษะทางภาษาสามารถทำได้หลายวิธีด้วยกัน สุภัทรา อักษรานุเคราะห์ (2532, หน้า 39 – 41) ได้ทำการรวบรวมวิธีการต่าง ๆ ไว้ดังนี้คือ

1. วิธีการกำหนดจุดประสงค์ของกิจกรรม (Performance Objective Approach) วิธีนี้ผู้สอนจะให้ผู้เรียนเตรียมหาข้อมูลไว้ก่อน และนำข้อมูลมาใช้ในกิจกรรมที่ผู้สอนจัดขึ้นสำหรับแต่ละหัวข้อวัฒนธรรม เช่น หัวข้อการใช้โทรศัพท์ ดังตัวอย่าง

จุดประสงค์

1. ผู้เรียนจะต้องอธิบายข้อแตกต่างของการใช้โทรศัพท์ของคนไทยและคนอังกฤษได้
2. ผู้เรียนจะต้องแสดงความสุภาพในการสนทนากับเพื่อนทางโทรศัพท์ด้วยสำเนียงที่ถูกต้อง
3. ผู้เรียนจะต้องหาภาพการพูดโทรศัพท์ของคนอังกฤษจากนิตยสารต่าง ๆ มาประกอบการใช้โทรศัพท์
4. ผู้เรียนจะหาสื่อการสอน เช่น สไลด์ หรือวิดีโอแสดงการใช้โทรศัพท์เป็นภาษาอังกฤษ

กิจกรรม

1. นำภาพต่าง ๆ ที่หามาได้มาขยายโดยวาดภาพกันเองภายในกลุ่ม
2. เล่นบทบาทสมมติโดยการพูดโทรศัพท์ถึงกัน โดยใช้โทรศัพท์ของเล่นเป็นสื่อการสอน
3. ให้พูดโทรศัพท์เป็นคู่ ๆ หน้าชั้น โดยให้หมุนโทรศัพท์ถึงเพื่อน แสดงความสุภาพในการใช้โทรศัพท์

2. วิธีการเพิ่มเนื้อหาที่ซับซ้อนหรือยากขึ้นไปทีละระดับ (Spiral Approach) ตัวอย่างเช่น ถ้าจะสอนหัวข้อวัฒนธรรมเรื่องครอบครัว ควรสอนเรื่องเกี่ยวกับสมาชิกในครอบครัว ตามลำดับดังนี้

ระดับแรก : father, mother, brother, sister

ระดับที่สอง : grandfather, grandmother, relatives, uncle, aunt, cousins

ระดับที่สาม : mother-in-law, son-in-law, great-aunt

3. วิธีการนำใจความสำคัญเดียวกันมาอภิปรายเพื่อความเข้าใจทางวัฒนธรรม (Thematic Approach) โดยทำไปพร้อม ๆ กับการวิเคราะห์หัวข้อหลักเกี่ยวกับประเทศใดประเทศหนึ่ง เช่น อังกฤษ หรือสหรัฐอเมริกา ผู้สอนจะชี้ให้เห็นสภาพทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ชีวิตความเป็นอยู่ ที่สะท้อนออกมาในภาษาและในพฤติกรรมที่ไม่ใช้คำพูด ผู้สอนอาจใช้เพลงเป็นสื่อในการอธิบายใจความสำคัญทางวัฒนธรรมซึ่งสะท้อนให้เห็นการดำเนินชีวิตหรือความเชื่อของแต่ละชุมชน

4. วิธีการกำหนดปัญหาทางวัฒนธรรมที่อยู่ในความสนใจ (A Problem-Oriented Approach) ผู้สอนจะต้องทำการค้นคว้าเอกสารในหัวข้อที่กำหนดขึ้นมา เช่น อาชีพใดเป็นอาชีพที่วัยรุ่นสนใจมากที่สุด จำนวนใดถือเป็นการดูถูกอย่างมาก ลักษณะเด่นของการแต่งกายประจำชาติเป็นอย่างไร โดยที่คำถามต่าง ๆ จะนำไปสู่ความเข้าใจแบบแผนทางวัฒนธรรมของคนในสังคม ปัญหาต่าง ๆ มักจะกำหนดอยู่ในหัวข้อใหญ่ ๆ เช่น บทบาทของหญิงและชาย ศาสนาและความเชื่อ ดนตรีและศิลปะ อาหาร การศึกษา เป็นต้น

5. วิธีการเดาโดยใช้ข้อมูลทางวัฒนธรรมจริง ๆ (Guessing Approach) วิธีนี้ผู้สอนจะตัดภาพหรือข้อความที่ให้ข้อมูลทางวัฒนธรรมจริง ๆ จากหนังสือพิมพ์หรือนิตยสารต่าง ๆ ที่เป็นภาษาต่างประเทศมาให้ผู้เรียนเดาหรือตั้งสมมติฐานจากหลักฐานที่มีอยู่จริง โดยการสังเกตอายุ เพศ สถานะทางสังคม และที่อยู่อาศัยมาประกอบ เช่น นำภาพโฆษณาเสื้อซึ่งมีคำอธิบายประกอบมาให้เดาว่าเป็นเสื้อผ้าแบบไหน ใช้ในโอกาสใด สำหรับใคร เป็นต้น

6. วิธีการสัมภาษณ์เจ้าของภาษา (Interviewing Informants) การเชิญเจ้าของภาษา มาให้ผู้เรียนได้สัมภาษณ์จริง ๆ จะทำให้ได้ข้อมูลทางวัฒนธรรมที่ถูกต้อง ซึ่งผู้เรียนจะต้องเตรียมคำถามไว้เป็นอย่างดี รวมถึงอุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น แผนที่เพื่อศึกษาสถานที่สำคัญ สถิติต่าง ๆ พจนานุกรม เพื่อความสะดวกในการสัมภาษณ์

จะเห็นได้ว่าการสอนวัฒนธรรมสามารถทำได้หลากหลายวิธี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของแต่ละหัวข้อวัฒนธรรม ความแตกต่างของผู้เรียน รวมถึงความสอดคล้องกับการจัดสถานการณ์ และจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ สิ่งสำคัญคือผู้สอนต้องมีความพร้อมในการจัดกิจกรรมและมีความรู้เป็นอย่างดี ในหัวข้อวัฒนธรรมนั้น ๆ การจัดกิจกรรมที่ใช้ในการสอนวัฒนธรรมควรมีความหลากหลายและน่าสนใจ เพื่อเป็นการดึงดูดความสนใจของผู้เรียน

วิไลพร ธนสุวรรณ (2537, หน้า 88 – 104) ได้รวบรวมเทคนิคในการสอนวัฒนธรรมในชั้นเรียนภาษาไว้ดังนี้

1. การอธิบาย (Explanation)
2. การเล่าประสบการณ์ (Experience Telling)
3. การสาธิต (Demonstration)
4. การใช้กิจกรรมการละคร (Dramatic Activities) ประกอบด้วย
 - 4.1 บทบาทสมมติ (Role-Plays)
 - 4.2 การแสดงสด (Improvisation)
 - 4.3 สถานการณ์จำลอง (Simulation)
 - 4.4 ละครสั้นเชิงล้อเลียน (Skits)
5. การใช้เพลง (Songs)
6. การใช้ข่าว (News)
7. การเชิญวิทยากร (Personels)
8. การทำรายงาน (Reports)
9. การจัดป้ายนิเทศ (Bulletin Board)
10. การตกแต่งชั้นเรียนเป็นแหล่งวัฒนธรรม (Cultural Island)
11. การศึกษาออกสถานที่ (Field Trips)
12. การเข้าค่าย (Camping)

นอกจากการเลือกวิธีการในการผสมผสานความรู้ทางวัฒนธรรมกับทักษะทางภาษา และจัดกิจกรรมที่หลากหลายแล้ว วิไลพร ธนสุวรรณ (2537, หน้า 112) ยังได้เสนอข้อเสนอแนะในการจัดการเรียนการสอนวัฒนธรรมไว้ 5 ข้อ ดังนี้คือ

1. การสอนวัฒนธรรมควรสอนควบคู่ไปกับการสอนภาษา ผู้สอนไม่ควรรอให้ผู้เรียนมีความรู้ทางภาษาดีเสียก่อนแล้วถึงสอนวัฒนธรรม วัฒนธรรมควรสอนทันทีในวันแรกของการเรียนการสอนภาษาและควรสอนอย่างต่อเนื่อง
2. การสอนวัฒนธรรมแต่ละครั้งผู้สอนจะต้องแน่ใจว่ามีความรู้เพียงพอที่จะสอน เพราะการให้เนื้อหาทางวัฒนธรรมที่ไม่ถูกต้อง อาจส่งผลเสียแก่ผู้เรียน นั่นคือผู้เรียนจะมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อเจ้าของวัฒนธรรม ดังนั้นผู้สอนจึงต้องแสวงหาความรู้จากผู้เชี่ยวชาญ และตำราที่มีเนื้อหาทางวัฒนธรรม
3. การสอนวัฒนธรรม ผู้สอนควรนำเสนออย่างเป็นกลาง ไม่โน้มเอียงไปฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เพราะผู้เรียนจะได้ไม่คิดว่าวัฒนธรรมนั้นดีกว่าหรือไม่ดีกว่าวัฒนธรรมของตน ผู้สอนควรชี้ประเด็นโดยการเปรียบเทียบเพื่อให้ผู้เรียนยอมรับความจริงในวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ในขณะเดียวกันผู้สอนควรสร้างสถานการณ์ บทบาท และสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยให้ผู้เรียนเกิดความคุ้นเคยกับวัฒนธรรมเจ้าของภาษา และยอมรับความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมได้
4. ผู้สอนควรเลือกเทคนิควิธีการสอดแทรกเนื้อหาทางวัฒนธรรมให้เหมาะสมกับเนื้อหา และเวลาที่จำกัด เพราะถ้าไม่คำนึงถึงสิ่งเหล่านี้ผู้สอนมักจะละเลยไม่ให้ความรู้ทางวัฒนธรรมแก่ผู้เรียนได้ในที่สุด
5. ผู้สอนควรใช้ภาษาเป้าหมายในขณะที่สอนวัฒนธรรม เพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสใช้ภาษาที่เรียนควบคู่ไปกับการทำกิจกรรมทางวัฒนธรรม

2.7 การวัดและประเมินผลความรู้ทางวัฒนธรรม

การเรียนการสอนทุก ๆ วิชาจะประกอบด้วยขั้นตอนที่เหมือน ๆ กัน คือ การกำหนดจุดประสงค์ การดำเนินการสอน และการวัดและประเมินผลการเรียนการสอน การสอนวัฒนธรรมก็เช่นกัน จะต้องมีการกำหนดจุดประสงค์ขึ้นเพื่อเป็นตัวกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอน รวมถึงการวัดและประเมินผล ในขณะเดียวกันผลที่ได้จากการประเมินก็จะทำให้รู้ถึงประสิทธิภาพของการจัดการเรียนการสอน และ ความรู้ความสามารถของผู้เรียน ดังนั้นการวัดและประเมินผลจึงต้องมีความเหมาะสมกับเนื้อหา และ จุดประสงค์ที่ตั้งไว้

Upshur (อ้างใน สุภทรา อักษรานุเคราะห์, 2532, หน้า 136) ได้ให้ข้อควรคำนึงในการวัด และประเมินผลทางวัฒนธรรมไว้ดังนี้คือ

1. เมื่อผู้เรียนได้เรียนวัฒนธรรมใหม่แล้ว ผู้เรียนมีพฤติกรรมอย่างไร เข้าใจอะไรบ้าง โดยที่ผู้สอนอาจกำหนดสถานการณ์ขึ้น แล้วถามคำถามเกี่ยวกับวัฒนธรรมในสถานการณ์นั้น ๆ
2. ผู้เรียนจะปฏิบัติตนอย่างถูกต้องเหมาะสมในวัฒนธรรมเจ้าของภาษาหรือไม่ หลังจากที่ได้เรียนเกี่ยวกับวัฒนธรรมเจ้าของภาษาไปแล้ว
3. การวัดผลด้านวัฒนธรรมนั้นจะวัดความสำนึกในเรื่องของวัฒนธรรม (Cultural Awareness) ว่าผู้เรียนสามารถสื่อความหมายได้ถูกต้องเหมาะสมกับวัฒนธรรมเจ้าของภาษาหรือไม่

อัจฉรา วงศ์โสธร (2539, หน้า 64 – 65) ได้แบ่งวิธีการวัดและประเมินผลทางวัฒนธรรม ไว้ 2 หัวข้อใหญ่ คือ

1. วัฒนธรรมในชีวิตประจำวัน หรือ Culture with a small 'c' ได้แก่ กิจกรรมปกติ ประจำวัน เช่น มารยาทในการรับประทานอาหาร เวลาทำงาน เลิกงาน ชนิดของอาหารที่รับประทาน รวมถึงทัศนคติ ประเพณี ค่านิยม การแต่งกาย แนวความคิด และสิ่งยึดเหนี่ยวทางใจ เป็นต้น เนื่องจากภาษาสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมเหล่านี้ ความเข้าใจระหว่างกันของบุคคลในสังคมจะดีขึ้น ด้วยการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมของกันและกัน ซึ่งการทดสอบวัฒนธรรมชนิดนี้อาจทำได้โดย

1.1 การตระหนักถึงวัฒนธรรม ทำโดยการถามเกี่ยวกับวิธีการดำเนินชีวิตที่ต่างกัน เช่น การจัดโต๊ะอาหาร การทักทาย การปูเตียง เป็นต้น

1.2 การทดสอบความรู้และการใช้มารยาทในสังคม เช่น มารยาทในการทักทาย มารยาทในการนั่งโต๊ะอาหาร

1.3 ความเข้าใจวัฒนธรรมที่แตกต่างออกไปจากวัฒนธรรมของตน เช่น ระเบียบ จรรยา กฎเกณฑ์การขับรถซิดขวาหรือซิดซ้าย การกรอกแบบฟอร์มให้ถูกต้อง การอ่านตารางเวลา เป็นต้น

1.4 ความเข้าใจเกี่ยวกับคุณค่าทางวัฒนธรรม เช่น รู้ว่าคำชมเชยมีความหมายเช่นไร การคาดการณ์ถึงปฏิกิริยาของอีกฝ่ายหนึ่งได้ถูกต้องตามสถานการณ์ของการใช้ภาษาในอีกวัฒนธรรม

1.5 ความสามารถวิเคราะห์วัฒนธรรมของภาษาที่เรียน ทำโดยการวิเคราะห์ข้อมูลที่พบเห็นอยู่เป็นประจำ เช่น โฆษณาทางโทรทัศน์ ภาพยนตร์ การสนทนาซักถาม เป็นต้น การวิเคราะห์นี้ ผู้เรียนที่เข้าใจความหมายทางวัฒนธรรมที่แฝงอยู่จะเกิดความซาบซึ้งและเข้าใจอย่างถ่องแท้ และสามารถสื่อสารให้เจ้าของภาษาเกิดความเข้าใจได้ดี

2. วัฒนธรรมในลักษณะที่เป็นมรดกตกทอด หรือ Culture with a capital 'C' ได้แก่ ศาสนา วรรณกรรม ศิลปกรรม ซึ่งเป็นพื้นฐานความเชื่อ ค่านิยม และรูปแบบการดำเนินชีวิต ซึ่งเหมาะกับผู้ที่เรียนภาษาในระดับสูง การทดสอบทำได้โดยการทดสอบภาษาในวรรณคดี ภาษาที่ใช้ในพิธีศาสนา ภาษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของเผ่าพันธุ์ เป็นต้น

นอกจากนี้ Lafayete and Schulz (อ้างใน ทศพร สุวรรณชาติ, 2530) กล่าวว่า การวัดและประเมินผลความรู้ทางวัฒนธรรมควรจะครอบคลุมในสิ่งต่อไปนี้

1. ความรู้ (Knowledge) เป็นการวัดความสามารถในการจดจำข้อมูลและแบบแผนทางวัฒนธรรมของเจ้าของภาษา ดังนั้นผู้เรียนจะต้องระลึก จดจำ และอธิบายข้อมูลทางวัฒนธรรมได้

2. ความเข้าใจ (Understanding) เป็นการวัดความสามารถในการอธิบายจดจำข้อมูลและแบบแผนทางวัฒนธรรมด้วยความเข้าใจในความหมาย และความสัมพันธ์ระหว่างบริบททางวัฒนธรรม ผู้เรียนสามารถให้เหตุผลถึงแบบแผนทางวัฒนธรรมนั้น ๆ ได้

3. พฤติกรรม (Behavior) เป็นการวัดความสามารถในการใช้ข้อมูลและแบบแผนทางวัฒนธรรมในทางพฤติกรรม เช่น สามารถแสดงท่าทางอย่างมีความหมายในสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องทางวัฒนธรรม

วาสนา โกวิทยา (อ้างใน วิไลพร ธนสุวรรณ, 2537, หน้า 114 – 115) ได้กล่าวเพิ่มเติมถึงการวัดและประเมินผลเนื้อหาทางวัฒนธรรมตามลำดับขั้นของพฤติกรรม จากพฤติกรรมที่ง่ายไปสู่พฤติกรรมที่ยากขึ้น ซึ่งสามารถทำได้ตามลำดับขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 : ขั้นทักษะที่เป็นกลไก

- ผู้เรียนบอกได้ว่าสิ่งของ บุคคล เหตุการณ์ หรือภาพที่เห็นมีลักษณะเป็นวัฒนธรรมของต่างประเทศ วัฒนธรรมของไทย หรือทั้งสองวัฒนธรรม
- ผู้เรียนสังเกตความแตกต่าง และความคล้ายคลึงกันในด้านดนตรี และศิลปะของวัฒนธรรมทั้งสอง
- ผู้เรียนร้องเพลง ท่องโคลง หรือเล่านิทานภาษาอังกฤษ

ขั้นที่ 2 : ขั้นความรู้

- ผู้เรียนบอกได้ว่าเรื่องเกี่ยวกับวัฒนธรรม เช่น ประเพณีต่าง ๆ ที่ได้ยินหรือได้อ่าน เป็นวัฒนธรรมของชนชาติใด
- ผู้เรียนตอบคำถามจากเรื่องที่ฟังหรืออ่านเกี่ยวกับวัฒนธรรม โดยเลือกคำตอบจากตัวเลือกที่กำหนดไว้

ขั้นที่ 3 : ขั้นถ้อยแถลง

- ใช้พื้นความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมเจ้าของภาษาที่เรียนมา แล้วให้ผู้เรียนแสดงบทบาทสมมติเป็นสมาชิกอีกคนในวัฒนธรรมนั้น โดยใช้สถานการณ์จำลอง

ขั้นที่ 4 : ขั้นสื่อสาร

- ผู้เรียนติดต่อสื่อสารกับเจ้าของภาษา และปฏิบัติตนได้ถูกต้องตามวัฒนธรรม

ขั้นที่ 5 : ขั้นวิพากษ์วิจารณ์

- ผู้เรียนเปรียบเทียบวัฒนธรรมเจ้าของภาษากับวัฒนธรรมไทย ประเมินผลวัฒนธรรมเจ้าของภาษาตามเกณฑ์ต่าง ๆ ที่กำหนดขึ้น อธิบายสิ่งที่ชอบและไม่ชอบเกี่ยวกับวัฒนธรรมเจ้าของภาษา

จะเห็นได้ว่าการวัดและประเมินผลความรู้ทางวัฒนธรรมนั้นสามารถทำได้หลายวิธีด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นการทดสอบด้วยการเขียน การทดสอบปฏิบัติ การสัมภาษณ์ หรือการแสดงบทบาทสมมติ ดังนั้นการเลือกวิธีการในการวัดและประเมินผลจึงควรเลือกให้สอดคล้องกับจุดประสงค์และเหมาะสมกับวิธีการเรียนการสอน เพื่อที่จะทำให้การประเมินผลเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และป้องกันประสิทธิภาพการเรียนการสอน เพื่อที่จะสามารถนำมาปรับปรุงการเรียนการสอนต่อไป

3. ทักษะทางภาษา

ในปัจจุบันการสอนทักษะทางภาษาจะเน้นที่การใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร คือการใช้ภาษาในการสื่อความหมายในสถานการณ์ที่เป็นจริง ผู้เรียนจะต้องสื่อความหมายให้ผู้อื่นเข้าใจว่าตนมีจุดประสงค์ที่จะพูดเรื่องอะไร กับใคร ที่ไหน เมื่อไหร่ และอย่างไร ผู้สอนจึงควรส่งเสริมให้ผู้เรียนได้แสดงออกทางภาษาโดยใช้สถานการณ์ต่าง ๆ เข้ามาช่วย ซึ่งควรคำนึงถึงความสามารถในการสื่อความหมายให้เข้าใจ และถูกต้องเหมาะสมเป็นที่ยอมรับของคนในสังคม มิใช่ยึดความถูกต้องตามหลักไวยากรณ์เพียงอย่างเดียว ดังนั้นนอกจากจะมีความสามารถในการใช้ภาษาอย่างถูกต้องตามหลักภาษาศาสตร์แล้ว ผู้เรียนยังต้องมีความรู้เกี่ยวกับระเบียบปฏิบัติของสังคม การใช้ความสัมพันธ์ของข้อความ และการใช้กลวิธีในการสื่อความหมายอีกด้วย (สุภัทรา อักษรานุเคราะห์, 2532, หน้า 2 – 3)

อรุณี วิริยะจิตรา (2532, หน้า 119) กล่าวว่า เป้าหมายในการเรียนภาษาคือ การให้ได้มาซึ่งความสามารถทางการสื่อสาร อันประกอบไปด้วยความสามารถในทักษะต่าง ๆ ที่มีส่วนร่วมอยู่ในขบวนการสื่อสาร รวมทั้งทักษะทางภาษา ซึ่งประกอบด้วยทักษะการฟัง พูด อ่าน และเขียน โดยที่การเรียนการสอนภาษาเพื่อการสื่อสารจะไม่นำทักษะทางภาษาแต่ละทักษะมาแยกสอนโดด ๆ แต่จะนำมาผสมผสาน เชื่อมโยงให้สอดคล้องสัมพันธ์กันอย่างเป็นธรรมชาติ เช่น การสนทนาจะประกอบด้วยทักษะการฟังและพูด หรือการอ่านจะประกอบด้วยทักษะการเขียนหรือพูด เป็นต้น

3.1 การสอนทักษะฟัง-พูด

การฟังและการพูดเป็นการสื่อสารทางวาจาของคนตั้งแต่สองคนขึ้นไป ซึ่งต่างมีจุดประสงค์ที่จะสื่อความหมายของตนเอง ผู้ฟังจะต้องตีความสิ่งที่ผู้พูดพูดและสามารถโต้ตอบได้ด้วยภาษาที่ผู้ฟังเข้าใจ ตรงกับความตั้งใจจะสื่อความหมายของผู้พูด Byrne (อ้างใน สุภัทรา อักษรานุเคราะห์, 2532, หน้า 53) กล่าวว่า ทักษะฟัง-พูดไม่สามารถแยกจากกันได้ โดยที่การฟังเป็นทักษะด้านการรับ (Receptive Skill) และการพูดเป็นทักษะด้านการแสดงออก (Productive Skill) อย่างไรก็ตามในการสื่อสารนอกจากจะแปลความหมายจากตัวภาษาแล้ว ผู้ฟังยังสามารถตีความในสิ่งที่ได้ยินด้วยการสังเกตระดับเสียงสูงต่ำ น้ำเสียง การเน้นเสียงหนักเบา และสีหน้าท่าทางของผู้พูดได้ ดังนั้นผู้สอนจะต้องฝึกให้ผู้เรียนมีความสามารถที่จะเข้าใจประโยคที่ได้ยินว่าเกี่ยวข้องกับประโยคอื่น ๆ อย่างไร ทำหน้าที่อย่างไรในการสื่อสาร ฝึกให้ผู้เรียนคุ้นเคยกับประโยคที่ไม่สมบูรณ์ นอกจากนี้ยังจะต้องทำนายหรือคาดหมายว่าจะได้ฟังอะไรต่อ และทำความเข้าใจกับเรื่องที่ฟังอย่างถูกต้อง

ในด้านการพูด ผู้พูดจะต้องถ่ายทอดความคิดความรู้สึกออกมาเป็นคำพูดเพื่อให้ผู้อื่นเข้าใจ รวมถึงการใช้การเน้นคำ ระดับเสียงสูงต่ำ และแสดงถึงวัฒนธรรมและสถานภาพของผู้พูดด้วย นั่นคือแสดงจุดมุ่งหมายในการพูดว่าตนต้องการจะพูดอะไร กับใคร ที่ไหน และอย่างไร ให้ถูกต้องเหมาะสมกับสถานการณ์ นอกจากนี้ยังต้องมีความคล่อง และถูกต้องชัดเจนอีกด้วย

สุภัทรา อักษรานุเคราะห์ (2532, หน้า 54 - 55) ได้สรุปถึงสิ่งที่ผู้สอนควรคำนึงถึงในการสอนทักษะฟัง-พูด ไว้ดังนี้ คือ

1. ผู้เรียนจะต้องมีความรู้ในด้านการออกเสียง การเลือกความหมาย และกฎไวยากรณ์ของภาษา และสามารถนำสิ่งที่เรียนมาไปใช้ในสถานการณ์จริงได้ นั่นคือผู้เรียนต้องมีทักษะทางภาษา และทักษะทางการสื่อสาร
2. ผู้สอนควรเลือกเนื้อหาที่มีความยากง่ายเหมาะสมกับระดับชั้นของผู้เรียน เป็นตัวอย่างการใช้ภาษาจริง ๆ ในชีวิตประจำวัน โดยสามารถชี้ให้เห็นกฎของการพูด คือรู้ว่าสนทนากับใคร เรื่องอะไร ที่ไหน อย่างไร ผู้พูดมีจุดประสงค์อย่างไร นอกจากนี้คำศัพท์และโครงสร้างที่นำมาใช้ต้องอยู่ในบริบทที่มีความหมาย และเนื้อหาต้องตรงกับความสนใจของผู้เรียน
3. บรรยากาศในการสอนทักษะฟัง-พูด ควรเป็นบรรยากาศที่ไม่เครียด ผู้เรียนมีความสบายใจ ไม่อายที่จะพูด อาจมีการเปลี่ยนบรรยากาศจากห้องเรียนไปที่ได้ร่มไม้ในบริเวณโรงเรียน
4. ผู้สอนควรส่งเสริมให้ผู้เรียนสนใจยุทธวิธีที่จะพูดให้ผู้อื่นสนใจ คือรู้จักการเริ่มต้นและการจบการสนทนา ให้อายุหยุดคิดในระหว่างการสนทนา และรู้จักจังหวะที่จะหยุดเพื่อฟังผู้อื่นพูด โดยผู้สอนอาจฝึกให้ผู้รู้จักใช้คำที่จะดำเนินการสนทนาให้เหมาะสมกับสังคมและวัฒนธรรมของเจ้าของภาษา

3.2 การสอนทักษะอ่าน

ทักษะอ่านมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการเรียน เนื่องจากเป็นทักษะที่จำเป็นในการศึกษาหาความรู้ และค้นคว้าเอกสารต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีความจำเป็นในการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น การอ่านประกาศต่าง ๆ อ่านฉลากยา อ่านคำชี้แจงในการใช้เครื่องอุปโภคบริโภค การอ่านยังสามารถให้ความบันเทิงหรือพัฒนาตนเองในด้านคุณธรรม เช่น การอ่านนวนิยาย หนังสือพิมพ์ นิตยสาร สารคดี หนังสือธรรมะ เป็นต้น (สุภัทรา อักษรานุเคราะห์, 2532, หน้า 83)

Carr (1983, p. 27) กล่าวว่า ความเข้าใจในการอ่าน คือ ความสามารถในการตีความจากเรื่องที่อ่าน และจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างเรื่องที่อ่านกับความรู้เดิมของผู้อ่าน โดยที่ผู้อ่านสามารถนำความรู้เดิมมาใช้ในการตีความและตัดสินใจอย่างมีประสิทธิภาพ

Dubin (อ้างใน สุภัทรา อักษรานุเคราะห์, 2532, หน้า 85) กล่าวว่า ในการอ่านนั้นผู้เรียนจะต้องรู้จักสัญลักษณ์ของเสียง และความสัมพันธ์ระหว่างเสียงและคำ แล้วจึงอ่านออกเสียงคำ วลี ประโยค และพัฒนาไปตามลำดับขั้นจนถึงอ่านอนุเจต (Paragraph) บริบท (Passage) และงานเขียน (Text) ดังนั้นในการสอนอ่านผู้สอนควรคำนึงถึงการมีวุฒิภาวะพร้อมที่จะอ่าน คือจัดเนื้อหาให้เหมาะสมกับอายุของผู้เรียน แรงจูงใจที่จะอ่าน คือให้มีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการอ่าน และความหมาย คือให้ผู้เรียนเข้าใจความหมายของเรื่องที่อ่าน ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะช่วยให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จในการอ่าน

นอกจากนี้ผู้สอนยังต้องคำนึงถึงการเลือกเนื้อหาหรือข้อเขียนที่จะนำมาใช้ในการสอนทักษะอ่าน ตลอดจนขั้นตอนที่จะสอนอ่านด้วย เนื่องจากเรื่องที่จะนำมาอ่านแต่ละเรื่องต้องใช้วิธีอ่านคนละวิธี ขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายของผู้อ่านว่าจะอ่านเพื่อเพิ่มพูนความรู้ อ่านเพื่อความเพลิดเพลิน หรืออ่านเพื่อสื่อสารและนำสิ่งที่อ่านไปใช้ต่อไป ข้อเขียนที่นำมาให้ผู้เรียนอ่านควรมีรูปแบบที่หลากหลาย เป็นเรื่องที่อยู่ในความสนใจของผู้เรียน และมีความยากง่ายตรงกับความรู้และภูมิหลังของผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเลือกเนื้อหาที่เขาสนใจ และเป็นประโยชน์ที่จะนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

3.3 การสอนทักษะเขียน

ในปัจจุบันการสอนการเขียนมีการฝึกเพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ในชีวิตจริง เช่น การเขียนโน้ต เขียนไปรษณียบัตร กรอกแบบฟอร์ม เขียนจดหมาย หรือเขียนเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ซึ่งรูปแบบของการเขียนมีทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ นอกจากนั้นแล้ว การเขียนยังเป็นการกระบวนกรที่มีความสัมพันธ์กับความคิดเป็นอย่างยิ่ง เพราะก่อนเขียน ผู้เขียนจะต้องคิดก่อนเสมอว่าจะเขียนอะไร ผู้อ่านเป็นใคร และมีจุดมุ่งหมายในการเขียนอย่างไร โดยมีการสื่อสารทางความคิดกับผู้อ่าน เรียบเรียงออกมาเป็นตัวอักษร โดยใช้ความรู้ทางด้านกลไกของการเขียน เช่น การสะกดคำ การใช้เครื่องหมายวรรคตอน กฎเกณฑ์ทางไวยากรณ์ เป็นต้น อีกทั้งยังเป็นการถ่ายทอดประสบการณ์อย่างมีจุดมุ่งหมาย มีการเลือกใช้ภาษาให้เหมาะสมกับสถานการณ์

การเขียนเป็นการรวมเอาความสามารถทางทักษะทางภาษาหลาย ๆ อย่างเข้าด้วยกัน ดังนั้นผู้เขียนจึงต้องรู้องค์ประกอบในการเขียน ซึ่ง Harris (อ้างใน พูนรัตน์ แสงหนุ่ม, 2538, หน้า 17) กล่าวว่า องค์ประกอบที่สำคัญในการเขียนมี 5 ประการคือ

1. เนื้อหา (Text) ได้แก่ เนื้อหาสาระที่ใช้ในการเขียน รวมถึงความคิดที่แสดงออกมา
2. รูปแบบ (Form) ได้แก่ การเรียบเรียง จัดลำดับเนื้อหาให้มีความต่อเนื่องและตรงตามวัตถุประสงค์ของการเขียน
3. ไวยากรณ์ (Grammar) ได้แก่ ความสามารถในการใช้รูปแบบและโครงสร้างไวยากรณ์ได้อย่างถูกต้องและสื่อความหมาย
4. สลีลา (Style) ได้แก่ การเลือกใช้ถ้อยคำสำนวนในการเขียน เพื่อให้เกิดอารมณ์และอรรถรสในเรื่องที่เขียน

5. กลไกทางภาษา (Mechanics) ได้แก่ การใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในการเขียน เช่น เครื่องหมายวรรคตอน การสะกดคำ การใช้อักษรตัวใหญ่ได้ถูกต้องตามกฎเกณฑ์ของภาษา

นอกจากองค์ประกอบที่กล่าวมาแล้ว สุภัทรา อักษรานุเคราะห์ (2532, หน้า 109 - 110) กล่าวว่าในการสอนเขียนผู้สอนควรคำนึงถึงสิ่งต่าง ๆ ต่อไปนี้คือ

1. ผู้เรียนควรคุ้นเคยกับรูปแบบภาษาเขียนหลาย ๆ แบบ เช่น การเขียนเล่าเรื่อง การบรรยาย การเขียนจดหมาย การเขียนรายงาน เป็นต้น
2. ผู้เรียนจะต้องทราบว่ากลไกที่เกี่ยวข้องกับการเขียนมีอะไรบ้าง เช่น การเขียนตัวอักษร กฎการเรียบเรียงประโยค การใช้เครื่องหมายวรรคตอน เป็นต้น
3. ผู้เรียนควรได้เขียนสิ่งที่เกี่ยวข้องกับชีวิตจริง เพื่อช่วยให้เกิดแรงจูงใจ และเห็นความสำคัญของการเขียนเพราะสามารถนำไปใช้ได้จริง
4. ผู้สอนพึงระลึกอยู่เสมอว่าไม่มีวิธีใดเป็นวิธีที่ดีที่สุด ควรใช้การสอนหลาย ๆ วิธีตามความเหมาะสมกับผู้เรียน และวัตถุประสงค์ในการเขียน เช่น การเขียนแบบบริบทต่าง ๆ การเขียนเรียงความ การเขียนแบบอิสระ การฝึกประโยค การวิเคราะห์บริบท เป็นต้น
5. ผู้สอนจะต้องตระหนักในหลักการที่ว่า การเขียนคือการเขียนข้อเขียนควรมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน ไม่ใช่เขียนแต่เพียงประโยคเดียว ๆ ผู้เขียนต้องเขียนเพื่อสนองตอบจุดประสงค์ของตนเอง และผู้อ่าน

6. ผู้สอนควรเปลี่ยนบทบาทจากผู้ชี้ข้อผิดพลาดและผู้ตรวจข้อสอบมาเป็นผู้อ่าน และช่วยวิจารณ์ข้อบกพร่องของผู้เขียนแทน และเปลี่ยนจากการสอนแบบผู้สอนกับผู้เรียนตัวต่อตัวมาเป็นผู้สอนและผู้เรียนหลาย ๆ คน มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการทำงานระหว่างผู้เรียนด้วยกัน

การสอนทักษะทางภาษาตามแนวคิดการเรียนรู้การสอนภาษาเพื่อการสื่อสารนั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนสามารถสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ ถูกต้องตามหลักภาษา และเหมาะสมกับสถานการณ์ โดยมีการนำเอาทักษะทั้งสี่ คือ ฟัง พูด อ่าน และเขียน มาผสมผสานกันอย่างเป็นธรรมชาติ ดังนั้น อัจฉรา วงศ์โสธร (2539, หน้า 90) จึงได้ให้ข้อเสนอแนะว่าการทดสอบทักษะทางภาษาจึงควรเป็นภาษาที่เป็นจริงตามสถานการณ์ มีความต่อเนื่องและมีความสัมพันธ์ของเนื้อความที่สมบูรณ์ในตนเอง เป็นภาษาที่ใช้ในสภาพแวดล้อมที่แท้จริง และเป็นการทดสอบทักษะไม่ใช่เนื้อหาภาษา และเป็นการวัดทักษะภาษาในระดับการสื่อความหมายมากกว่าระดับอื่น ๆ